

Sławomir Czetwertyński – Wniosek do Centralnej Komisji ds. Stopni i Tytułów z 10.04.2019r. o przeprowadzenie postępowania habilitacyjnego w dziedzinie nauk ekonomicznych w dyscyplinie ekonomia.

ZAŁĄCZNIK NR 3

**AUTOREFERAT PRZEDSTAWIAJĄCY OPIS DOROBKU I OSIĄGNIĘĆ NAUKOWYCH
W JĘZYKU POLSKIM**

A handwritten signature in blue ink, appearing to be 'P. A.', is located in the bottom right corner of the page.

UNIWERSYTET EKONOMICZNY WE WROŚLAWIU

**AUTOREFERAT
CHARAKTERYZUJĄCY DOROBEK
I OSIĄGNIĘCIA NAUKOWE**

DR SŁAWOMIR CZETWERTYŃSKI

WROŚLAW 2019

Spis treści

1. Imię i nazwisko.....	4
2. Posiadane dyplomy, stopnie naukowe.....	4
3. Informacje o dotychczasowym zatrudnieniu w jednostkach naukowych	4
4. Wskazanie osiągnięcia wynikającego z art. 16 ust. 2 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. 2016 r. poz. 882 ze zm. w Dz. U. z 2016 r. poz. 1311.):.....	5
I. Założenia metodologiczne	6
A. Sceptycyzm krytyczny w perspektywie ontologicznej	7
B. Paradygmat pragmatyczny i formalny w koncepcji postawy badawczej	8
C. Paradygmat teoretyczno-prakseologiczny w ujęciu interdyscyplinarnym	9
D. Budowanie twierdzeń mocnych i silnych.....	11
E. Osadzenie problemu badawczego i dualizm poznawczy	12
F. Struktura ścieżki badawczej	13
II. Struktura treści i pojemność rozdziałów.....	15
A. Wstęp.....	16
B. Rozdział I: Postawa badawcza	16
C. Rozdział II: Świt społeczeństwa <i>online</i>	18
D. Rozdział III: Nieautoryzowane kanały kopiowania	19
E. Rozdział IV: Dysonans formalnościowy a problem naruszania praw autorskich	21
F. Rozdział V: Ekonomiczne widma tożsamości człowieka.....	23
G. Rozdział VI: Samoregulacja nieautoryzowanego kopiowania.....	24
III. Analiza zastosowanej metodologii badawczej	26
A. Podstawowe pytanie badawcze	26
a. Neoklasyczna postawa badawcza.....	29
b. Instytucjonalna postawa badawcza	30
c. Psychospołeczna postawa badawcza	32
B. Poboczne pytanie badawcze	37
IV. Wnioski i wartość aplikacyjna	38
5. Omówienie pozostałych osiągnięć naukowo-badawczych.....	42
I. Osiągnięcia badawcze przed uzyskaniem stopnia doktora	42
II. Osiągnięcia badawcze po uzyskaniem stopnia doktora.....	43
A. Alternatywne formy produkcji produktów wirtualnych.....	44
B. Gospodarka internetowa	45
C. Instytucja praw autorskich w społeczeństwie online.....	46
D. Sieciowa sfera publiczna	48
E. Instytucje ekonomii społecznej.....	49
Literatura wykorzystania w autoreferacie	50

1. Imię i nazwisko

Sławomir Olgierd Czetwertyński

2. Posiadane dyplomy, stopnie naukowe

25 września 2009 Stopień naukowy doktora nauk ekonomicznych w dyscyplinie ekonomia nadany uchwałą Rady Wydziału Gospodarki Regionalnej i Turystyki w Jeleniej Górze Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu

Tytuł rozprawy doktorskiej:
„Paradoks cenowy produktów wirtualnych w świetle teorii kosztów transakcyjnych”.

Promotor w przewodzie doktorskim: prof. dr hab. Andrzej Matusiak

Recenzenci w przewodzie doktorskim: prof. dr hab. Stefan Forlicz; prof. dr hab. Andrzej Bąk (ówczesny prof. nadzw. Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu).

23 czerwca 2009 Tytuł zawodowy magistra uzyskany na Wydziale Gospodarki Regionalnej i Turystyki Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu.

Tytuł pracy magisterskiej:
„Zagospodarowanie przestrzenne Karkonoskiego Parku Narodowego i Krkonošského Národního Parku na tle warunków naturalnych Bilateralnego Rezerwatu Biosfery Karkonosze/Krkonoše”

Promotor: prof. dr hab. Tadeusz Borys.

3. Informacje o dotychczasowym zatrudnieniu w jednostkach naukowych

2015 – obecnie Adiunkt w Katedrze Mikroekonomii i Ekonomii Instytucjonalnej na Wydziale Nauk Ekonomicznych Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu.

2010 – 2015 Adiunkt w Katedrze Mikroekonomii na Wydziale Ekonomii, Zarządzania i Turystyki w Jeleniej Górze (do 2012 Wydział Gospodarki Regionalnej i Turystyki w Jeleniej Górze).

2009 – 2010 Asystent w Katedrze Mikroekonomii na Wydziale Gospodarki Regionalnej i Turystyki w Jeleniej Górze.

4. Wskazanie osiągnięcia wynikającego z art. 16 ust. 2 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. 2016 r. poz. 882 ze zm. w Dz. U. z 2016 r. poz. 1311.):

4.1. Tytuł osiągnięcia naukowego

„Morfologia nieautoryzowanego kopiowania”

4.2. Autor, tytuł publikacji, rok wydania, nazwa wydawnictwa, recenzenci wydawniczy

Czetwertyński Sławomir, 2019, *Morfologia nieautoryzowanego kopiowania*, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu, Wrocław. ISBN 978-83-7695-750-0

Recenzenci: dr hab. Jerzy Boehlke, prof. UMK

dr hab. Teresa Kamińska, prof. UG

4.3. Omówienie celu naukowego ww. pracy i osiągniętych wyników wraz z omówieniem ich ewentualnego wykorzystania.

Prezentowane tu osiągnięcie naukowe jest rezultatem moich badań z zakresu nieautoryzowanego kopiowania różnorodnych treści zapisanych cyfrowo w kształtującym się społeczeństwie *online*. Efektem procesu badawczego jest monografia pod tytułem „Morfologia nieautoryzowanego kopiowania”. Jej nadrzędnym celem jest możliwie wielostronne i interdyscyplinarne wyjaśnienie zjawiska nieautoryzowanego kopiowania w warunkach społeczeństwa *online*. Zjawisko nieautoryzowanego kopiowania jest swoistym *signum temporis* współczesnego społeczeństwa post-industrialnego, które wchodzi w nową fazę rozwoju społecznego związaną ze stałym dostępem do internetu. Tematyka omawianej tu monografii zamyka się w obszarze badawczym, który opisany jest dwoma nadrzędnymi pojęciami: nieautoryzowanym kopiowaniem oraz społeczeństwem *online*. Przed przejściem do właściwego przedstawienia prezentowanego tu osiągnięcia naukowego oraz metodyki jego realizacji, należy przybliżyć te dwa pojęcia. A zatem, *nieautoryzowane kopiowanie* należy najogólniej zdefiniować, jako dokładne odwzorowanie oryginalnych dzieł, na które nie zezwolił jego autor. Pojęcie to opisuje szereg aktywności ludzkich poczynając od nielegalnego kopiowania dóbr informacyjnych w celu osiągnięcia niezасłużonej korzyści materialnej, po powielanie utworów na własny użytek. Nieautoryzowanym kopiowaniem może być zarówno *piractwo*, rozumiane jako „komercyjne naruszenie prawnie usankcjonowanej własności intelektualnej [tłum. S.C.]” [Johns 2009, s. 6], jak również prywatne kopiowanie, a więc „zdecentralizowana reprodukcja wartości intelektualnej, niezależna od praw własności” [Czetwertyński 2015, s. 19]. Z kolei społeczeństwo *online* jest to społeczeństwo post-industrialne, którego członkowie pozostają ze sobą w nieprzerwanej relacji dzięki stałemu dostępowi do szeroko rozumianego internetu (por. [Czetwertyński 2017, s. 152]).

Nieautoryzowane kopiowanie w warunkach społeczeństwa *online* przybiera postać wymiany cyfrowych dóbr informacyjnych *online*, które wpływają na opłacalność takich branż

jak filmowa, muzyczna, wydawnicza czy oprogramowania komputerowego. Powszechność nieautoryzowanego kopiowania w warunkach społeczeństwa *online* rodzi szereg istotnych pytań badawczych, zarówno w odniesieniu do sfery ekonomicznej, jak i społecznej oraz kulturotwórczej. Należy mieć na względzie fakt, że dla społeczeństwa *online* prawo własności intelektualnej, a więc i prawa autorskie, są tym czym jest prawo własności w warunkach wcześniejszych form społecznych. Powszechne naruszenie, nadinterpretowanie oraz jawne łamanie praw autorskich jest więc zjawiskiem wymagającym głębszej refleksji naukowej.

Refleksja ta nie mogła być jednak refleksją tylko i wyłącznie ekonomiczną, chociaż punktem wyjścia jest właśnie wpływ nieautoryzowanego kopiowania na sferę ekonomiczną. Jednak zjawisko nieautoryzowanego kopiowania *sensu largo* dotyczy szeregu sfer ludzkiej aktywności. W sferze społecznej związane jest ono z kulturą i obyczajami wymiany społecznej, w której pozarynkowy przepływ utworów, dzieł i ogólnie wytworów ludzkiego umysłu jest czymś naturalnym – co ujmuje bipolarna konstrukcja prawa autorskiego. Jednakże w warunkach społeczeństwa *online* wymiana ta przyjmuje formę kopiowania konkretnych cyfrowych dóbr informacyjnych, co ma znaczące przełożenie na sferę ekonomiczną. Czynniki kulturowe oraz obyczaje prowadzą do dalszego poszerzenia obszaru badawczego w kierunku problematyki dynamiki kulturowej, w tym dynamiki prawotwórczej. Element prawotwórczy oddziałuje z kolei globalnie, czyniąc ramy dla formalnej wymiany i transakcji. W efekcie nieautoryzowane kopiowanie jest zjawiskiem, które ma istotny wpływ na szerokie spektrum ludzkiej aktywności, zarówno w sferze ekonomicznej, społecznej i psychologicznej oraz kulturowej, w tym prawnej, gdy prawo rozumiane jest jako wytwór cywilizacji ludzkiej. Jest ono zarówno elementem rachunku efektywnościowego w działaniach ekonomicznych, jak i elementem relacji społecznych oraz czynnikiem dynamiki kulturowej i konstruktywizmu cywilizacyjnego.

Przedstawienie walorów naukowych omawianego tu osiągnięcia naukowego wymaga przyjęcia konkretnej struktury wypowiedzi. Z tego względu niniejszy autoreferat podzielony został na cztery podstawowe części: (I) założenia metodologiczne, (II) strukturę treści, (III) analizę zastosowanej metodologii badawczej oraz (IV) wnioski i wartość aplikacyjne.

I. Założenia metodologiczne

Ponieważ prowadzone rozważania naukowe na temat nieautoryzowanego kopiowania obejmowały szeroki i różnorodny obszar badawczy zdecydowano się wprowadzić w monografii dwupłaszczyznową strukturę. Pierwsza płaszczyzna jest *stricte* metodologiczna, a w zasadzie ma walory metametodologiczne, gdyż wychodzi poza rozważania na temat metody

badawczej, lecz ogólnie dotyczy kwestii perspektywy ontologicznej w badaniach naukowych, pragmatyczności, formalności oraz prakseologii. Płaszczyzna metodologiczna sama w sobie może być traktowana jako osobne osiągnięcie badawcze, gdyż jej efektem jest spójna meta-metodologiczna koncepcja opierająca się na ujmowaniu danych problemów badawczych w różnych postawach badawczych, przy zastosowaniu jednolitej metody badawczej, którą jest metoda idealizacji i stopniowej konkretyzacji, autorstwa Leszka Nowaka [1977b].

A. Sceptycyzm krytyczny w perspektywie ontologicznej

Główną przyczyną konceptualizacji autorskiej koncepcji postawy badawczej była potrzeba wyklarowania paradygmatu pragmatycznego i formalnego, przy jednoczesnym spełnieniu praktycznych postulatów metodycznych (precyzji, elastyczności, porządku i kompleksowości), koniecznych przy operowaniu w ramach szerokiego interdyscyplinarnego obszaru badawczego. Dyskusja na temat perspektywy ontologicznej i rozważanie w niej problemu racjonalności i relatywizmu w nauce jako takiej, prowadzi do zastosowania w całości dywagacji naukowych – zarówno teoretycznych, jak i merytorycznych – podejścia sceptycyzmu racjonalno-krytycznego [Bałandynowicz 2018a; 2018b, s. 4-5]. A zatem poznanie w dyskursie naukowym jest zgodne z warunkami myślenia filozoficznego, a więc materializmem i realizmem. Oznacza to traktowanie wszystkiego we wszechświecie jako konkretne (materializm) i akceptowaniu, że świat istnieje niezależnie do woli badacza i jest w pewnych granicach poznawalny (realizm). Ponadto dodatkowymi antecedensami sceptycyzmu racjonalno-krytycznego są: racjonalizm, empiryzm i systemizm. Tym samym idee i tezy formułowane w monografii uznano, że muszą być wewnątrznie niesprzeczne i wzajemnie zgodne (racjonalizm) w ramach danych postaw badawczych; hipotezy możliwe do rzeczywiście, dotykającego i zmysłowego zweryfikowania (empiryzm); a zbiory praw i zależności nieprzypadkowe, lecz tworzące jednolicie zwarty system (systemizm). Sceptycyzm racjonalno-krytyczny lub po prostu sceptycyzm krytyczny jest w sformułowanej w monografii koncepcji postawy badawczej wyrazem przeciwstawienia się nihilizmu w nauce, w który można popaść przy zbyt-
nim hołdowaniu myśli relatywistycznej w metodologii.

Utrzymanie dyskursu naukowego w ramach perspektywy ontologicznej sceptycyzmu krytycznego było szczególnie istotne, gdyż płaszczyzna metodologiczna omawianego tu osiągnięcia naukowego była wsparta na dyskusji toczącej się w ramach współczesnej filozofii nauki, a zatem nie tylko w nurcie myśli racjonalistycznej, lecz równie relatywistycznej. Aby uniknąć problemu fragmentaryzacji, rozważania konceptualizacyjne oparto o szeroki dorobek myśli metodologicznej Thomasa S. Kuhna [1970; 1985; 2009], Imre Lakatosa [1978], Ludwi-

ka Flecka [1986] i Leszka Nowaka [1977a; 1977b; 1991] przy zachowaniu wskazówek wyboru metodologicznego Karla Poppera [2002].

B. Paradygmat pragmatyczny i formalny w koncepcji postawy badawczej

Oparcie rozważań o toczącą się przez cały XX wiek dyskusję nad naturą nauki wzbogaciło konceptualizacje koncepcji postawy badawczej o walory paradygmatu pragmatycznego i formalnego. Polega to na odniesieniu się do pojęcia prawdy i relacji zgodności struktur wytworów językowych do rzeczywistości. W obszarze wzorca pragmatycznego sensem prowadzonych rozważań było wyłonienie możliwego do zastosowania kryterium prawdy, jako że prawda absolutnie obiektywna nie jest możliwa do poznania i stwierdzenia. Z kolei przyjęcie, że prawda jest jedynie zjawiskiem historycznym i społecznym (por. [Fleck 1986, s. 130-133]) prowadzić może do nihilizmu naukowego zaprzeczając idei poszukiwania lub przybliżania się do prawdy. Wzorzec pragmatyczny jest wyrazem praktycznego kryterium prawdy, a zatem przydatności formułowanych hipotez w realnych działaniach. Z kolei wzorzec formalny wyrażony jest w sensie prowadzenia rozważań teoretycznych, tak by te były zgodne rzeczywistością w myśli prądu zawartego w filozofii języka. Zwrócenie uwagi na te kwestie jest wyrazem ukazania kierunku prowadzenia badań naukowych, tak by uniknąć zniewolenia niemocy – wynikającego z braku możliwości absolutnego poznania; i możliwości tworzenia praktycznie użytecznych teorii naukowych.

W konceptualizacji koncepcji postawy badawczej oparto się na czterech elementach, przy jednoczesnym zachowaniu sceptycyzmu krytycznego w perspektywie ontologicznej i paradygmatu pragmatycznego oraz formalnego. Pierwszym elementem jest samoświadomość paradygmatyczna (w rozumieniu Kuhna), a więc zdolność do postrzegania materiału badawczego z punktu widzenia różnych wzorców badawczych. Pozwala to na przewyższenie ograniczeń ortodoksji metodologicznej właściwej dla ekonomii (głównie ekonomii neoklasycznej) i odejście od metod badawczych przyjętych na zasadzie tradycji, a nie wynikających z paradygmatu pragmatycznego. Chroni to również przed zjawiskiem imperializmu intelektualnego, który może prowadzić do daleko idących zniekształceń języka względem rzeczywistości. Drugim elementem jest formalizacja rozważań w ramach naukowych programów badawczych. Takie postrzeganie struktur teoretycznych jest wyrazem możliwej oceny trafności wzorców pragmatycznego i formalnego, gdyż ujęcie struktury nauki w naukowych programach badawczych zgodnych z koncepcją Lakatosa pozwala na możliwie precyzyjne poruszanie się w konstrukcjach teoretycznych. Trzecim elementem jest Fleckowska stylizacja myślowa, a konkretnie możliwość krzyżowania się linii myślowych, co jest wyrazem eklektyzmu

metodologicznego i otwartości na wplatanie pozornie odrębnych i niezwiązanych z daną teorią myśli i idei, co może być źródłem śmiałych hipotez i płodności heurystycznej prowadzonych dywagacji. Ostatni, czwarty element jest swoistym strażnikiem poprawności naukowej wyrażonej w sceptycyzmie krytycznym, a dotyczy metody idealizacji i stopniowej konkretyzacji Nowaka. Zastosowanie jednej ogólnej, o wysokim stopniu uniwersalności, metody naukowej stanowi łącznik między przyjmowanymi w monografii postawami badawczymi i jest wyrazem metodologicznej jedności.

C. Paradygmat teoretyczno-prakseologiczny w ujęciu interdyscyplinarnym

Elementy sensorodne konstruowanego paradygmatu teoretyczno-prakseologicznego zostały zbudowane w oparciu o wiedzę kongnitywistyczną z podstawowej dyscypliny omawianej tu monografii, czyli ekonomii. Jednak zastosowana w paradygmacie teoretyczno-prakseologicznym wiedza wzbogacona o wątki charakterystyczne dla takich dyscyplin jak przede wszystkim: socjologia, w tym socjologia kultury, psychologia, w tym psychologia społeczna, antropologia kulturowa, filozofia prawa oraz szeregu pomniejszych dyscyplin szczegółowych. A zatem prowadzone w monografii rozważania mają charakter wybitnie interdyscyplinarny, co związane jest z wielkością i różnorodnością przyjętego w płaszczyźnie merytorycznej obszaru badawczego. Realizacja przyjętego nadrzędnego celu monografii w sposób naturalny wymusiło zastosowanie szerokiego podejścia interdyscyplinarnego, gdyż tylko ono pozwala na wyjaśnienie zjawiska nieautoryzowanego kopiowania w sposób dogłębny i trafny. Ograniczenie się jedynie do sfery ekonomicznej, bez brania pod uwagę czynników społecznych, psychospołecznych, kulturowych czy też prawnych prowadziłoby do odbarwienia rozważań i mogłoby zaowocować nietrafnymi spostrzeżeniami i wnioskami. I tak dokonano względnego ograniczenia się do podstawowego zakresu nauk społecznych, by zachować możliwą równowagę między pozytywnymi walorami wielości podejść naukowych, a negatywnymi efektami niejasnego wyводу.

W głównym trzonie rozważań merytorycznych zastosowano cztery podstawowe naukowe programy badawcze: (1) teorię efektów zewnętrznych [Kamiński 1980; Meade 1952], (2) teorię zmiany instytucjonalnej [North 1990; Williamson 2000] (3) teorię rozwoju indywidualnego i supraindywidualnego (sformułowaną w oparciu o teorię motywacji Abrahama H. Masłowa [1943; 1986; 1990], imperatyw kategoryczny Immanuela Kanta [2002] oraz między innymi rozważania na temat tożsamości, rozwoju oraz relacji jednostki i kultury Andrzeja Baładynowicza [2018c], Bogdana Nawroczyńskiego [1961] oraz Marii Szyszkowskiej [2014]) i (4) teorię dysonansu poznawczego [Aronson 1995; Festinger 1957]. Ponadto posłu-

giwano się szeregiem pomniejszych naukowych programów badawczych lub ich elementów dla zbudowania szeroko pojętej bazy badawczej lub wyjaśnienia problemów szczegółowych. Z ważniejszych należy wymienić: koncepcje prawa natury o zmiennej treści [Radbruch 1938; Szyszkowska 1993], koncepcje umowy społecznej Thomasa Hobbesa [1954], koncepcje „niewidzialnej ręki” i „sympatii” Adama Smitha [1989, 2012a, 2012b], podejście ekonomiczne (w tym rachunek korzyści i kosztów) Gary’ego S. Beckera [1990], koncepcje rynków wielostronnych [Rochet, Tirole 2003], koncepcje efektów zewnętrznych sieci [Farrell, Saloner 1985; Katz, Shapiro 1985; Liebowitz, Margolis 1994; Shapiro, Varian 2007], ekonomię kosztów transakcyjnych [Williamson 1998], koncepcje ścieżki zależności i matrycy instytucjonalnej [North 2014], koncepcje sfery publicznej Jürgena Habermasa [2007], koncepcje społeczeństwa post-industrialnego Daniela Bella [1975] oraz koncepcje społeczeństwa sieciowego Manuela Castellsa [2007].

Każdy z wymienionych elementów paradygmatu teoretyczno-prakseologicznego został wykorzystany w płaszczyźnie merytorycznej w kolejnych etapach ścieżki wyjaśnienia badanego problemu nieautoryzowanego kopiowania. Teoria efektów zewnętrznych stanowiła podstawę wyjaśnienia w neoklasycznej postawie badawczej. Posłużono się nią do sformułowania rozszerzonego rachunku korzyści i kosztów ujmującego efekty wywołane istnieniem nieautoryzowanych kanałów kopiowania cyfrowych dóbr informacyjnych. Teoria zmiany instytucjonalnej stanowiła trzon rozważań w ramach instytucjonalnej postawy badawczej. Zastosowano ją do wyjaśnienia postawionego problemu dysonansu formalnościowego, czyli niezgodności między instytucjami nieformalnymi i formalnymi. Z kolei teoria rozwoju indywidualnego i supraindywidualnego oraz teoria dysonansu poznawczego została wykorzystana w ramach rozważań opartych na psychospołecznej postawie badawczej. Teoriami tymi posłużono się do wyjaśnienia przyczyn nieautoryzowanego kopiowania w procesie rozwoju indywidualnego i supraindywidualnego oraz redukcji dysonansu, którego źródłem jest nieautoryzowane kopiowanie.

O ile cztery wyżej wymienione programy badawcze stanowiły trzon rozważań w trzech odrębnych postawach badawczych, tak pomniejsze elementy różnych programów badawczych (koncepcje, idee, a nawet spostrzeżenia i pojedyncze tezy) były wykorzystywane *ad hoc* w celu uzupełnienia szczegółowych dywagacji naukowych lub na zasadzie uzupełniania warstwy przedzałożeniowej. Dla przykładu, teoria prawa natury o zmiennej treści była szeroko wykorzystana dla ukazania relacji między stałą istotą (w ujęciu kategorii), a zmienną esencją (w ujęciu treści), jaka jest właściwa nie tylko dla prawa, ale dla ogółu procesów kulturowych i instytucjonalnych. Podobnie szerokie zastosowanie w dyskursie badawczym miała koncepcja

umowy społecznej Hobbesa, za pomocą której można wykazywać relację między jednostką a ogółem oraz odnieść się do problemu formułowania się prawa i jego istoty. W płaszczyźnie merytorycznej posłużono się również w znacznej mierze koncepcją efektów zewnętrznych sieci jako właściwą dla środowiska internetu, który jest przestrzenią wymiany cyfrowymi dobrami informacyjnymi. Tym samym odnoszono się do kwestii narzędzi technologicznych społeczeństwa oraz ich wykorzystania. W sposób szeroki wykorzystano również przemyślenia Gustava Radbrucha [1924; 1938] dotyczące trójjedności składowych idei prawa. Również szeroko wykorzystywano rozważania Douglasa C. North [1990; 2014] związane ze ścieżką zależności i formułowaniem się matrycy instytucjonalnej, które stanowiły uzupełnienie wyjaśnienia poprzez zmianę instytucjonalną oraz analogie do oddziaływania nie tylko w wymiarze instytucjonalnym, ale również społeczno-kulturowym. Niezależnie od wątków pobocznych płaszczyzna metodologiczna, której odbiciem jest mechanika prowadzonych rozważań w płaszczyźnie merytorycznej, oparta jest na przejściu pomiędzy kolejnymi postawami badawczymi, co ujawnia się w przyjmowaniu kolejnych stylizacji myślowych i naukowych programów badawczych.

D. Budowanie twierdzeń mocnych i silnych

Główna część płaszczyzny merytorycznej podporządkowana jest logice wynikającej z płaszczyzny metodologicznej. Ustalona metametodologia oparta na autorskiej koncepcji postawy badawczej prowadzi w zasadniczej części rozważań poprzez trzy postawy badawcze: (1) neoklasyczną, (2) instytucjonalną (ze szczególnym wyróżnieniem nowej ekonomii instytucjonalnej) i (3) psychospołeczną. Każda kolejna zastosowana postawa badawcza jest wyrazem coraz bardziej wymagających testów, którym poddawane jest wyjaśnienie nieautoryzowanego kopiowania. Ideą przechodzenia między poszczególnymi postawami badawczymi jest zachowanie popperowskiego podejścia do rozwoju nauki, w ujęciu rozwiązywania konkretnego problemu naukowego.

Popper [2002, s. 21-24, 34-37] przedstawiając *problem indukcji* otworzył drogę ku obiektywistycznej koncepcji nauki opartej na falsyfikacji. Tym samym odrodził na nowo dyskusję nad myślą metodologiczną przyczyniając się do rozwoju współczesnej filozofii nauki. Idea nauki Poppera nacechowana jest normatywnymi wytycznymi metodologicznymi, mającymi prowadzić badaczy do deterministycznego rozwoju naukowego. Istota falsyfikacjonizmu Poppera zawarta jest w odwadze stawiania śmiałych, ale falsyfikowalnych, hipotez i poddawania ich surowym testom, w celu ich falsyfikacji. Tym samym Popper formułuje koncepcje racjonalizmu w nauce, której przeciwstawiają się późniejsze relatywistyczne ujęcia nauki. Należy

podkreślić, że budowana koncepcja postawy badawczej silnie opiera się na dociekaniach właśnie relatywistów, lecz mieć należy na względzie, że poszukiwana jest droga do racjonalizmu naukowego. Wynika to z faktu, że droga relatywizmu naukowego może prowadzić do swojego nihilizmu naukowego, gdy nauka staje się jedynie igraszką intelektualną, której celem nie jest docieranie do prawdy, ani nawet zbliżanie się do niej, lecz utworzenie prawdy w kontekście faktu historycznego. W tym ujęciu popperowska myśl wytycza kierunek prac badawczych (poprzez śmiałe hipotezy i ich falsyfikacje), a dorobek relatywistów ukazuje możliwe perspektywy ontologiczne. Pozwala to zachować sceptycyzm krytyczny, a więc umożliwia poznanie zgodne z warunkami myślenia filozoficznego (materializmem i realizmem).

Dorobek relatywistycznych filozofów nauki, w tym głównie Kuhna, Flacka i Lakatosa, pozwala ujmować naukę w różnych postawach badawczych, natomiast normatywne wytyczne Poppera pozwalają na zachowanie walorów sceptycyzmu krytycznego i możliwie jak najbardziej zobiektywizowanej racjonalności w nauce. Przechodzenie pomiędzy poszczególnymi postawami badawczymi jest analogiczne do opracowania coraz bardziej wymagających testów sprawdzających. Oznacza to, że badając ścieżkę badania naukowego wstecznie, należy zauważyć, że wcześniejsze rozważania są falsyfikowane rozważaniami późniejszymi. Nie chodzi tu jednak o falsyfikację poszczególnych hipotez, lecz o zmianę jednej postawy badawczej na rzecz drugiej. Fakt zmiany kolejnych postaw badawczych w toku prowadzonych rozważań nie jest jednak tożsamy z ich nieprzydatnością heurystyczną, lecz ukazuje w jakich granicach są one przydatne pragmatycznie. Oznacza to zatem, że w obszarze, w którym jedna postawa nie jest zdolna do trafnego wyjaśnienia zjawiska nieautoryzowanego kopiowania, tam z pomocą przychodzi kolejna. Niemniej o ile zachodzą warunki prawdziwości dla wcześniejszej postawy badawczej, tak jej heurystyczna zdolność jest zachowana, a wyjaśnienie spełnia warunki pragmatyzmu.

E. Osadzenie problemu badawczego i dualizm poznawczy

Postępujące po sobie postawy badawcze prowadziły do coraz większego skomplikowania cech opisujących rozważaną rzeczywistość. Ostatecznie należy stwierdzić, że całość problematyki została osadzona w szerokorozumianej płaszczyźnie kulturowej, począwszy od płaszczyzny obyczajów, a kończąc na płaszczyźnie prawnej. Płaszczyzna reguł i norm działania jest rozumiana w konkretnym miejscu i czasie, co wyraża się w zmienności treści stałych kategorii. Dowodzenie było oparte na regułach hermeneutycznego poznania nie tylko w dyscyplinie ekonomii, lecz również prawa, gdzie człowiek jest traktowany jako podmiot, a nie przedmiot, część i całość jest rozumiana relacyjnie, a rozwiązania normatywne na poziomie

państwa odwoływane są do rozwiązań ogólnych. Prowadzone dowodzenie ma więc charakter paradygmatu humanistycznego, a nie paradygmatu technokratycznego. Tym samym odrzucone jest rozumowanie czysto mechanistyczne i statyczne – charakterystyczne dla prostego myślenia ekonomicznego, na rzecz myślenia o bardziej praktycznym i słusznym kulturowo po-miarze zjawisk. Wypracowano zatem podejście dualne do zjawiska nieautoryzowanego ko-piowania uwzględniające rozumowanie racjonalne i idealizacyjne. Rozumowanie racjonalne odnosi się do poziomu indywidualizmu esencjalnego, a zatem myślenia w ramach jednostki i jej wewnętrznych atrybutów. Z kolei rozumowanie idealizacyjne odnosi się do holizmu esen-cjalnego, a więc rozumowania w ramach całości o wyższych rzędach atrybucji jednostkowej. A zatem prezentowane tu osiągnięcie badawcze charakteryzuje się dualizmem poznawczym przy przyjęciu paradygmatu humanistycznego, w miejsce rozumowania technokratycznego – mechanistycznego i statycznego.

F. Struktura ścieżki badawczej

Konceptualizacja postawy badawczej w płaszczyźnie metodologicznej oraz założenia me-tametodologiczne determinują strukturę pytań badawczych oraz hipotez. W monografii przy-jęto, że punktem wyjścia są pytania badawcze, które implikują hipotezy. Z kolei to jak są one zadawane, determinowane jest przez przyjętą postawę badawczą. Determinizm ten wynika z faktu, że przyjmując konkretną postawę badawczą, a zatem przyjmując właściwą stylizację myślową oraz naukowy program badawczy, określa się dostępny zasób pojęciowy. Kwestie problemowe można natomiast zadać jedynie w ramach operacyjnej struktury pojęciowej. Tym samym postawa badawcza umożliwia, a zarazem ogranicza, poznanie. Dlatego też przyjmo-wanie kolejnych trzech postaw badawczych prowadzi do zadawania kolejnych pytań proble-mowych i implikuje możliwe do rozważenia hipotezy.

Podstawowa kwestia empiryczna leży poza ramami poszczególnych postaw badawczych, co związane jest z jej wysokim stopniem ogólności. Pytanie to dotyczy zjawiska nieautory-zowanego kopiowania i odnosi się do jego przyczyn i skutków, rozumianych jako fenomen strukturalny. Jest to pytanie o najwyższym z możliwych poziomów ogólności – co wynika z faktu, że zadane jest w potocznej, jeszcze nienaukowej stylizacji myślowej, a więc nie jest ustrukturyzowane w żadnym wariacie metodologicznym. W każdej z trzech przyjętych po-staw badawczych (neoklasykcyjnej, instytucjonalnej oraz psychospołecznej) przyjmuje ono inną postać – dokonuje się jego konkretyzacja, która umożliwia wygenerowanie falsyfikowalnej hipotezy, możliwej do rozważenia.

W neoklasycznej postawie badawczej, pytanie problemowe dotyczy warunków, w których istnienie nieautoryzowanych kanałów kopiowania będzie działać na korzyść formalnych posiadaczy praw autorskich. A zatem jest to pytanie o to, **w jakich warunkach nieautoryzowane kopiowanie przyczynia się do wzrostu wyniku rachunku ekonomicznego właścicieli praw autorskich, którym formalnie należą się korzyści z obiegu dóbr informacyjnych.** Przy tak sformułowanym pytaniu badawczym rozważaną hipotezą będzie twierdzenie, że *w odpowiednich warunkach kanały nieautoryzowanego kopiowania działają na korzyść formalnych posiadaczy praw autorskich.* De facto w neoklasycznej postawie badawczej wyjaśnieniem zjawiska nieautoryzowanego kopiowania są pewne warunki, które należy odkryć, a w których nieautoryzowane kopiowanie niesie korzyści tym, którym się one faktycznie należą.

W instytucjonalnej postawie badawczej, a wężiej w postawie badawczej nowej ekonomii instytucjonalnej, **pytanie problemowe dotyczyć będzie relacji między nieformalnymi i formalnymi instytucjami, która to rzutuje na zjawisko nieautoryzowanego kopiowania.** Tak sformułowany problem badawczy implikuje hipotezę która głosi, że *przyczyną powszechności naruszania instytucji praw autorskich jest dysonans między normami nieformalnymi – wyrażonymi w kulturze kopiowania; a normami formalnymi – zawartymi w prawodawstwie.* A zatem w przypadku zjawiska nieautoryzowanego kopiowania istnieje dysonans formalnościowy, którego przyczyny są osadzone w kulturze, a którego skutki objawiają się jako naruszanie praw autorskich.

W psychospołecznej postawie badawczej **pytanie badawcze dotyczy człowieka w jego indywidualnym i supraindywidualnym wymiarze, a zatem dotyczy znaczenia nieautoryzowanego kopiowania w kształtowaniu się tożsamości człowieka – na którą składa się tożsamość osobowa, tożsamość społeczna i tożsamość kulturowa.** Jest to w istocie pytanie o zdolność usprawiedliwiania nieautoryzowanego kopiowania w imię rozwoju tożsamości człowieka. W odpowiedzi na to pytanie należy sformułować hipotezę głoszącą, że *nieautoryzowane kopiowanie jest konsekwencją redukcji dysonansu poznawczego poprzez uznanie za wartość nadrzędną rozwoju tożsamości człowieka.*

Osiągnięcie badawcze zdecydowano się wzmocnić dodatkowym pytaniem badawczym – znajdującym się poza konkretną postawą badawczą – **o możliwość samoregulacji zjawiska nieautoryzowanego kopiowania.** W odpowiedzi na to pytanie wysunięto stanowisko, że *w rzeczywistości społeczno-ekonomicznej, na drodze interakcji społecznej, problem nieautoryzowanego kopiowania sam ulegnie rozwiązaniu.* Stanowisko to ma charakter życzeniowy i nie jest formalną hipotezą. Co więcej nie można go udowodnić w stopniu usprawiedliwiają-

cym jego uniwersalne stosowanie, gdyż za pośrednictwem każdej z przywołanych postaw badawczych można wykazać jego nieprawdziwość. Jednakże samo jego rozważanie jest płodne heurystycznie, gdyż określa na równi sytuacje w których zjawisko nieautoryzowanego kopiowania ulega samoregulacji i w których nie ulega. Krytyczne odnośnienie się to tego stanowiska jest wartościowe z punktu widzenia praktyki gospodarczej.

Należy zaznaczyć jeszcze, że trzy pierwsze hipotezy zostały tak sformułowane by były one możliwe do pozytywnej weryfikacji w konkretnych warunkach stylizacji myślowej. Jest to zatem wyraz relatywizmu, jaki związany jest z koncepcją postawy badawczej. Fakt, że każda z tych hipotez jest falsyfikowana w innej postawie badawczej nie jest bezcelowe, gdyż ukazuje kierunek faktualizacji rozważań. Przy czym fakt, że następuje przejście od postawy badawczej neoklasycznej, przez instytucjonalną do psychospołecznej jest rodzajem określonego wyboru metodologicznego. Istotą tego wyboru było wprowadzanie coraz to szerszego horyzontu poznawczego. Na początku ograniczono się do mechanistycznej i statycznej charakterystyki paradygmatu neoklasycznego, następnie wprowadzono elementy zmiany instytucjonalnej i oddziaływania kulturowego zawartego w paradygmacie instytucjonalnym, by na koniec uchylić determinizm zewnętrzny i ukazać złożoność ludzkiej natury w jej wewnętrznych atrybutach i aksjomatach. Wyraża to kierunek przejścia od paradygmatu technokratycznego do paradygmatu humanistycznego, przy jednoczesnym wypełnianiu walorów paradygmatu teoretyczno-prakseologicznego, kierowania się Popperowskimi wskazówkami metodologicznymi w trakcie relatywistycznej podróży między postawami badawczymi i zachowaniu możliwego obiektywizmu krytycyzmu sceptycznego.

II. Struktura treści i pojemność rozdziałów

Przedstawiono tu osiągnięcie badawcze, jakim jest monografia naukowa, która składa się z sześciu rozdziałów, poprzedzona jest wstępem i podsumowana w zakończeniu. W książce zawarto niezbędne spisy, w tym indeks literatury. Książkę oparto na 406 pozycjach bibliograficznych, z czego 260 były to pozycje książkowe, rozdziały w monografiach, wydane raporty branżowe i biuletyny statystyczne oraz ustawy. Naukowe czasopisma recenzowane o zasięgu krajowym i zagranicznym stanowiły 76 pozycji. Na 70 pozycji składały się zasoby internetowe, w tym doniesienia prasowe, raporty branżowe dostępne jedynie w wersji *online*, dane statystyczne pochodzące z repozytoriów statystycznych oraz oficjalnych portali statystycznych urzędów rządowych oraz organizacji światowych, dane biznesowe podmiotów sektora prywatnego oraz dane ofertowe przedsiębiorstw oferujących usługi internetowe. W książce znajduje się 48 rysunków oraz 12 tabel.

A. Wstęp

Wstęp stanowi wprowadzenie do tematyki pracy. Przedstawiono w nim podstawowe założenia metodologiczne oraz dokonano strukturyzacji pracy na płaszczyznę metodologiczną i merytoryczną. We wstępie postawiono również nadrzędne pytanie badawcze i odwołano je do trzech postaw badawczych formułując hipotezy. Postawiono w nim także pytanie badawcze dotyczące samoregulacji nieautoryzowanego kopiowania. Zaprezentowano tu również zasadniczą mechanikę ścieżki dowodzenia badawczego oraz streszczono poszczególne rozdziały.

B. Rozdział I: Postawa badawcza

Celem rozdziału pierwszego było sformułowanie autonomicznej koncepcji *postawy badawczej*. Rozdział ten jest podstawą płaszczyzny metodologicznej, sformułowano w nim założenia metodologiczne, odniesiono się do problemu racjonalności i relatywności w nauce, zbudowano fundamenty dla paradygmatu pragmatycznego i paradygmatu teoretyczno-prakseologicznego oraz wyrażono konieczność określenia ram dla przejścia od paradygmatu technokratycznego do paradygmatu humanistycznego. Rozdział ten, prócz walorów metodologicznych, formułuje praktyczną bazę dla rozważań zawartych w płaszczyźnie merytorycznej, poprzez uzyskanie czterech cech dyskursu: precyzji, elastyczności, porządku i kompleksowości. Walory te zawarte są w koncepcji postawy badawczej, a konkretnie w jej wykorzystaniu w ujęciu neoklasycznym, instytucjonalnym oraz psychospołecznym.

Rozdział pierwszy należy analizować z trzech perspektyw. W pierwszej perspektywie istotne są jego walory metodologiczne, które przewijają się w ramach dyskursu na temat racjonalności i relatywizmu w nauce oraz w uwagach odnośnie idei sceptycyzmu krytycznego. Drugą jest formułowanie praktycznej koncepcji postawy badawczej, poprzez ukazanie dorobku współczesnych filozofów nauki. Trzecią jest tworzenie wzorców myślenia pragmatycznego oraz teoretyczno-prakseologicznego wraz z odpowiednim aparatem pojęciowym. Struktura rozdziału pierwszego odpowiada najbardziej drugiej perspektywie, a zatem konceptualizacji postawy badawczej. Pierwsza i trzecia perspektywa zawarta jest w rozważaniach pobocznych, będących tłem dla rozważań budujących koncepcje postawy badawczej. Taka forma dyskursu naukowego wynika z tego, że poszczególni naukowcy, których dorobek stanowi oparcie dla koncepcji postawy badawczej, w swoich rozważaniach podnoszą nie tylko problemy związane z praktyką zastosowania metod badawczych, lecz głównie odnoszą się do kwestii podstaw metodologicznych, metodologicznych oraz metafizycznych. Szczególnie istotne w ich rozważaniach były wątki racjonalizmu i relatywizmu w nauce oraz możliwe-

go do osiągnięcia obiektywizmu w odsłanianiu prawdy. Konceptualizując postawę badawczą rozważano zatem ich poglądy i tym samym konstruowano walory metametodologiczne i wzorce myślenia pragmatycznego oraz teoretyczno-prakseologicznego.

Konceptualizacja postawy badawczej wymagała przywołania rozważań teoretycznych przede wszystkim: Thomasa S. Kuhna [1970; 1985; 2009], Imre Lakatosa [1978], Ludwika Flecka [1986] oraz Leszka Nowaka [1977a; 1977b; 1991]. Rozważania Kuhna posłużyły do sformułowania postulatu samoświadomości paradygmatycznej, a więc umiejętności przezwycięzania ograniczeń wynikających z trwania w tylko jednym paradygmacie (w rozumieniu Kuhna). Dorobek Lakatosa wprowadził do koncepcji postawy badawczej pojęcie naukowych programów badawczych, co miało wymiar głównie praktyczny i pozwoliło na uporządkowanie dyskursu z ujawnieniem falsyfikowalnych i nefalsyfikowalnych założeń stojących u podstaw właściwych rozważań. Dociekania Flecka wprowadziły do koncepcji postawy badawczej aparat pojęciowy oraz wyznaczyły kierunek możliwego przenikania się osobnych stylizacji myślowych na zasadzie krzyżowania ścieżek myślowych właściwych dla różnych kolektywów myślowych. Z kolei twórczość Nowaka wprowadziła do postawy badawczej element stałości w postaci stosowanej metody idealizacji i stopniowej konkretyzacji. Uzyskano w ten sposób koncepcje metodologiczną pozwalającą na wybór metodologiczny ram paradygmatycznych, w których rozwijana jest wiedza naukowa. Jednocześnie umocowanie w konkretnym paradygmacie nie jest uznawane za założenie stałe, lecz może ulegać zmianie lub modyfikacjom, tak długo jak dyskurs ma walory sceptycyzmu krytycznego, czego wyrazem jest metoda badawcza idealizacji i stopniowej konkretyzacji.

Dociekania naukowe odnośnie walorów metametodologicznych oraz wzorców myślenia pragmatycznego i teoretyczno-prakseologicznego wymagały wzbogacenia bazy literaturowej o takich filozofów nauki oraz metodologów jak między innymi: Karl Popper [2002], Stephen Toulmin [1972], Mark Blaug [1995] Alan F. Chalmers [1993], Alina Motycka [1980], Stefan Amsterdamski [1985], Wojciech Sady [2013], czy Florian Znaniński [1984]. Ponadto korzystano z szeregu książek, podręczników i artykułów badaczy zajmujących się metodologią nauk społecznych, w tym głównie ekonomii. Rozważania przywołanych autorów nie miały tylko na uwadze wzbogacenia bazy pojęciowej, ale były przede wszystkim katalizatorem dla rozważań na temat roli nauki w społeczeństwie oraz mechanizmu jej rozwoju i poszukiwania trafności poznania w ujęciu scjentycznym i pragmatycznym.

C. Rozdział II: Społeczeństwa *online*

Celem rozdziału drugiego było skonceptualizowanie formy społecznej, którą określono mianem społeczeństwa *online*. Konieczność dokonania takiego zabiegu podyktowana była walorami metametodologicznymi oraz chęcią spójnego zestawienia osiągnięć współczesnej myśli z zakresu rozwoju społecznego. Względy metametodologiczne zdeterminowały wymóg określenia cech współczesnego społeczeństwa, które będą miały znaczenie dla rozważanego zjawiska nieautoryzowanego kopiowania. Ponieważ przedmiotem rozważań są zarówno implikacje stosowanych przez społeczeństwo narzędzi, jak zmienna treść stałych kategorii społecznych, tak konceptualizacja społeczeństwa *online* stała się koniecznym do określenia obszarem badawczym. Z kolei fakt, że współczesna myśl społeczna dotyka kwestii stałego pozostawania w relacjach za pośrednictwem internetu (byciem *online*) jedynie wyrywkowo i fragmentarycznie, był źródłem inspiracji do stworzenia nowej koncepcji w ramach szeroko rozumianych form społeczeństwa post-industrialnego.

Rozdział drugi rozważa trzy główne kwestie: (1) płaszczyznę formy społecznej, (2) przedmiot wymiany w ramach społeczeństwa *online* oraz (3) empiryczny wymiar nieautoryzowanego kopiowania w społeczeństwie *online*. Rozdział ma zatem zarówno charakter teoriiwórczy lub konceptualizacyjny – odnosi się to do koncepcji społeczeństwa *online*, jak również charakter systematyzujący, czego wyrazem są działania porządkujące wiedzę z zakresu przedmiotu wymiany, czyli dóbr informacyjnych, jak i form wymiany nieautoryzowanej.

Kwestia konceptualizacji społeczeństwa *online* ma walory silnie nacechowane teoriiwórczością. Zdecydowano się tu sięgnąć do rozważań Daniela Bella [1975], jako najbardziej wnikliwej analizy społeczeństwa post-industrialnego, w celu sformułowania autorskiej definicji społeczeństwa *online*, rozumianego jako społeczeństwo post-industrialne, którego członkowie pozostają ze sobą w nieprzerwanej relacji dzięki stałemu dostępowi do szeroko rozumianego internetu. Teorię Bella poddano redukcji w celu określenia czynnika naczelnego w rozumieniu teorii idealizacji i stopniowej konkretyzacji. Następnie dokonano konceptualizacji społeczeństwa *online*, jako procesu przeciwnego do redukcji Bellowskiej teorii społeczeństwa post-industrialnego. Rozważania w zakresie post-industrialnych form społecznych oparto na dorobku: Alaina Touraine'a [1971], Fritza Machlupa [1962] i Manuela Castellsa [2007] oraz kompilacji Franka Webstera [2002]. Z kolei w konceptualizacji społeczeństwa *online* wspomagano się przede wszystkim analizami i rozważaniami Richarda Floridy [2005; 2009; 2012] i Jeremy'ego Rifkina [2003; 2016].

Systematyzacja wiedzy z zakresu przedmiotu wymiany w społeczeństwie *online*, zatem cyfrowych dóbr informacyjnych *online*, została oparta zarówno na materiale prawnym lub nale-

zającym do filozofii prawa, jak i analizie ekonomicznej zmian relacji między nośnikiem a treścią dóbr informacyjnych. Główny trzon rozważań został oparty na określeniu relacji między wytworem (ludzkiego umysłu), utworem a dziełem oraz na dociekaniach nad zmianami kosztów krańcowych dóbr informacyjnych wraz z ich historycznym przekształcaniem.

Empiryczna diagnoza nieautoryzowanego kopiowania objęła nie tylko zakres dostępnych danych na temat skali zjawiska, ale była również próbą określenia czym jest nieautoryzowane kopiowanie. Była to zatem konceptualizacja pojęcia nieautoryzowanego kopiowania jako zjawiska ekonomiczno-społeczno-kulturowego. W tej części monografii dokonano klasyfikacji możliwych praktyk kopiowania oraz określania ich form i autoryzacji ze względu nie tylko na prawo formalne, ale i naturalne.

Rozdział drugi miał szerokie znaczenie dla osiągnięcia naukowego, gdyż zajmował się trzema istotnymi pojęciami, które określają obszar badawczy. Przy czym należy podkreślić, że każde z tych pojęć wymagało nowego zdefiniowania. Koncepcja społeczeństwa *online* określa ramy zjawiska nieautoryzowanego kopiowania, ukazując zarazem zmiany kulturowe, cywilizacyjne oraz narzędziowe, w pryzmacie których społeczeństwo jest poddane refleksji naukowej. Określenie natury przedmiotu wymiany w społeczeństwie *online* wskazuje na dobra informacyjne, jako na element zarówno komunikacji, materii kulturotwórczej oraz wymiany ekonomicznej. Z kolei część poświęcona nieautoryzowanemu kopiowaniu definiuje przedmiot i zakres zjawiska, precyzując go i ukazując jego odmiany. Zawarte w rozdziale drugim dociekania naukowe były niezbędne dla prawidłowego, precyzyjnego i jednoznacznego wytyczenia ram dociekań w kolejnych rozdziałach.

D. Rozdział III: Nieautoryzowane kanały kopiowania

Celem rozdziału trzeciego było rozważanie jaki wpływ mają nieautoryzowane kanały kopiowania na przychody formalnych posiadaczy praw autorskich w różnych sytuacjach. Rozdział ten jest pierwszym z trzech rozdziałów odnoszących się do postawionych na wstępie hipotez badawczych związanych z pytaniem badawczym dotyczącym przyczyn i skutków nieautoryzowanego kopiowania. Prowadzone w rozdziale trzecim rozważania opierają się na hipotezie głoszącej, że **w odpowiednich warunkach kanały nieautoryzowanego kopiowania działają na korzyść formalnych posiadaczy praw autorskich**. Jako wiodący naukowy program badawczy zastosowano tu teorię kosztów zewnętrznych w jej współczesnej odsłonie [Kamiński 1980; Meade 1952], opierając się na koncepcji czynnika nieopłaconego oraz koncepcji tworzenia atmosfery. Jako uzupełniający materiał teoretyczny użyto koncepcji rynków wielostronnych (dwustronnych) [Rochet, Tirole 2003] oraz konkretyzacji teorii efektów ze-

wewnętrznych do postaci efektów zewnętrznych sieci [Farrell, Saloner 1985; Katz, Shapiro 1985; Liebowitz, Margolis 1994; Shapiro, Varian 2007].

Rozdział trzeci ma dla pracy dwojakie walory. Po pierwsze, walory poznania empirycznego, gdyż dokonuje się tu identyfikacji relacji między właścicielem praw autorskich a odbiorcą końcowym dóbr informacyjnych, z poświęceniem szczególnej uwagi nieautoryzowanemu pośrednikowi. Dokonano zatem rekonstrukcji mechanizmów korzystania z kanałów kopiowania w warunkach społeczeństwa *online*, w tym kanałów nieautoryzowanych (również nielegalnych). Udało się wyszczególnić wszystkie główne formy kanałów kopiowania i zbadać przepływy wartości (korzyści) między ich podmiotami. Walor poznania empirycznego odsłania różnorodne formy jakie w praktyce przybiera nieautoryzowane kopiowanie, co ma zastosowanie w dalszych rozważaniach, jak również stanowi wartość poznawczą samą w sobie.

Drugi walor stanowią rozważania analityczne prowadzące do stwierdzeń konkluzyjnych. Analityka oparta jest tu na rozważaniu, rozszerzonego o korzyści i koszty zewnętrzne [Kamiński 1980], rachunku ekonomicznego [Becker 1990]. Ponieważ rozważania te są prowadzone w oparciu o różne rodzaje kanałów kopiowania, to dotyczą one również rynków wielostronnych (dwustronnych), na których występują różnego rodzaju efekty zewnętrzne sieci. Rynki wielostronne wraz z występującymi na nich efektami zewnętrznymi sieci są tu heurystycznie najważniejsze w kontekście nieautoryzowanego kopiowania, gdyż to właśnie taka konfiguracja występuje w przypadku, gdy bada się relacje między posiadaczem praw autorskich, odbiorcą dóbr informacyjnych oraz nieautoryzowanym pośrednikiem.

Rozdział trzeci oparty został w znacznej mierze na studiach przypadków dotyczących branży filmowej. Same modele różnorodnych kanałów kopiowania (w tym nieautoryzowane) zostały opracowane możliwie najogólniej w oparciu o szerokie badania mechanizmów zarobkowania w różnych branżach związanych z dobrami informacyjnymi. Jednak szczegółowe analizy oparto na branży filmowej, ponieważ to w jej przypadku spotyka się najbardziej wyrafinowane modele biznesowe oparte na nieautoryzowanym kopiowaniu. Niemniej istotne jest również to, że źródła przychodów z filmów są silnie zdywersyfikowane. Występuje tu między innymi sprzedaż okółofilmowa, która odgrywa bardzo istotny czynnik w kształtowaniu się przychodów z produkcji filmowej, a na którą może mieć pozytywny wpływ nieautoryzowane kopiowanie. Jest to więc przypadek szczególny, gdy działania powszechnie uznane za szkodliwe dla posiadaczy praw autorskich, mogą być dla nich korzystne. Uogólnienie tej zależności pozwala przełożyć ją na inne branże i wykazać w jakich – co należy podkreślić – szczególnych przypadkach nieautoryzowane kopiowanie może być źródłem korzyści dla tych, którym ta korzyść się należy z racji posiadania praw autorskich majątkowych i osobowych.

E. Rozdział IV: Dysonans formalnościowy a problem naruszania praw autorskich

Celem rozdziału czwartego było wykazanie istnienia dysonansu między nieformalnymi normami zawartymi w tak zwanej kulturze kopiowania, a formalnymi normami zawartymi w doktrynie gospodarki rynkowej, a wywodzącymi się z kultury gospodarowania. Rozważana w rozdziale czwartym hipoteza przyjęła formę stwierdzenia, że ***przyczyną powszechności naruszania instytucji praw autorskich jest dysonans między normami nieformalnymi – wyrażonymi w kulturze kopiowania; a normami formalnymi – zawartymi w prawodawstwie***. Tak sformułowana hipoteza wymagała innowacyjnego podejścia to tematyki relacji między tym co nieformalne, a tym co formalne. Zdecydowano się w tej kwestii dokonać *przejścia postawy badawczej*, polegającego na rozpoczęciu rozważań w paradygmacie socjologicznym, a zakończeniu ich w paradygmacie nowej ekonomii instytucjonalnej. Celem takiego wyboru metodologicznego było ukazanie zmiany stylizacji myślowej z holistycznej (charakterystycznej dla myślenia socjologicznego) na indywidualistyczną (charakterystyczną dla myślenia ekonomicznego). Przy czym należy zaznaczyć, że chodzi tu o atrybut esencjonalny (nie egzystencjalny) holizmu i indywidualizmu. Uznano to za niezbędne ze względu na fakt, że samo myślenie instytucjonalne jest bardziej ubogie niż odniesienie go do szerszego horyzontu wytyczonego przez ogół norm i wartości społecznych [Wilkin 2016]. Dualizm postawy badawczej przejawiający się w przejściu od socjologicznej postawy badawczej do instytucjonalnej postawy badawczej wprowadził do rozważań dwa podstawowe naukowe programy badawcze: teorię wymiany społecznej (w jej holistycznej wersji [Lévi-Strauss 1992]) oraz koncepcję zmiany instytucjonalnej [North 2014; Williamson 2000; Wilkin 2016]. W dyskursie naukowym sięgnięto do dorobku zarówno socjologów, jak i ekonomistów (głównie instytucjonalistów związanych z nową ekonomią instytucjonalną). W części socjologicznej korzystano z myśli: Petera L. Bergera [1997] – w kontekście relacji jednostki ze społeczeństwem, Anthony’ego Giddensa [2006], czy Jonathan H. Turner [1998]. W zakresie teorii wymiany społecznej odwołano się głównie do dorobku Claude’a Lévi-Straussa [1992], aczkolwiek istotne były również przemyślenia antropologa kultury Marcela Maussa [1973] oraz pedagoga kultury Bogdana R. Nawroczyńskiego [1961]. W części instytucjonalnej korzystano głównie z dorobku Olivera E. Williamsona [2000] oraz Douglassa C. Northa [1990; 2014], koncentrując się na koncepcji zmiany instytucjonalnej, a pozostawiając tym samym szerszy wymiar równowagi instytucjonalnej (stąd posługiwanie się formą koncepcji, a nie teorii). Dyskurs wspomagano również syntezami, konkluzjami i autorskimi tezami: Jadwigi Godłów-Legiędź [2010], Zbigniewa Stańka [2017], Jerzego Wilkina [2016], jak również uzupełnieniami Stanisława Rudolfa [2015] oraz Marka Ratajczaka [1994; 2006]. W rozważaniach dotyczących znaczenia

kształtowania się prawa oparto się na dziełach Gustava Radbrucha [1938] oraz Thomasa Hobbesa [1954].

Rozważania zawarte w pierwszej części rozdziału (w socjologicznej postawie badawczej) wskazały na kulturowe źródło zarówno wymiany społecznej, jak i gospodarowania. W socjologicznej postawie badawczej należy całkowicie odmiennie ująć człowieka, który swoją racjonalność ma umocowaną w faktach społecznych, a zatem faktach opartych na normach, które mają własne atrybuty. Tak radykalnie odmienna od neoklasycznej stylizacja myślowa była dla zawartych w monografii rozważań ważnym elementem heurystycznym, gdyż całkowicie inaczej ujęła źródło ludzkich decyzji. Rozważania w drugiej części rozdziału czwartego wskazały na walory poznawcze instytucjonalizmu (dokładniej nowej ekonomii instytucjonalnej), gdzie fakt społeczny ulega restrukturyzacji myślowej, a na pierwszy plan wychodzi indywidualizm metodologiczny, w przypadku którego instytucje są całościami nie o własnych atrybutach, lecz o atrybutach jednostek, tylko że wyższego rzędu. Przejście od socjologicznej postawy badawczej do instytucjonalnej postawy badawczej ukazało, jak zmienia się pojmowanie świata i działań jednostek, w zależności od tego, jak ujmuje się znaczenie i relacje między jednostkami a całościami. Z kolei badanie powstania formalnych norm i instytucji, w tym szczególnie prawa, ukazało relacje między poziomem osadzenia kulturowego społeczeństwa, a ładem instytucjonalnym. Ujawniły one istnienie dysonansu formalnościowego – w tym przypadku dotyczącego nieautoryzowanego kopiowania. Niespójność instytucji formalnych z nieformalnymi wyrasta na gruncie zakorzenienia kulturowego oraz celowego kształtowania środowiska instytucjonalnego. Prowadzi ona do napięć społecznych, wynikających z odmiennych celów różnych grup interesów.

Walory konkluzywne rozdziału czwartego ukazują szerokie zastosowanie postawy badawczej nowej ekonomii instytucjonalnej w wyjaśnianiu zjawiska nieautoryzowanego kopiowania. Rozdział czwarty ma charakter konkretyzacji polegający na wprowadzaniu do rozważań poszczególnych zdobyczy stylizacji myślowej nowej ekonomii instytucjonalnej. Ścieżka rozumowania biegnie od instytucji nieformalnych w kierunku instytucji formalnych i dopiero na końcu wprowadza mechanikę analizy rachunku kosztów transakcyjnych. Ukazano w ten sposób możliwości heurystyczne programu badawczego nowej ekonomii instytucjonalnej, które nie są jeszcze wyczerpane. Oznacza to, że istnieje szerokie pole do dalszego prowadzenia badań w tej dziedzinie, a sama postawa badawcza ma charakter postępowy (na kształt postępowego naukowego programu badawczego Lakatosa).

F. Rozdział V: Ekonomiczne widma tożsamości człowieka

Celem rozdziału piątego było wyjaśnienie jak kształtowanie się tożsamości człowieka jest powiązane ze zjawiskiem nieautoryzowanego kopiowania i jak kopiowanie to jest wewnętrznie usprawiedliwiane. Zastosowano tu psychospołeczną postawę badawczą z silnie zarysowanym kontekstem humanistycznym, odwołującym się do tworzenia tożsamości człowieka w drodze kształtowania tożsamości osobowej, poprzez tożsamość społeczną, na bazie tożsamości kulturowej i odwrotnie (kształtowanie się tożsamości kulturowej, poprzez tożsamość społeczną, na bazie tożsamości osobowej). W rozdziale piątym na pytanie badawcze dotyczące problemu nieautoryzowanego kopiowania udzielono odpowiedzi w postaci hipotezy, głoszącej, że *nieautoryzowane kopiowanie jest pochodną redukcji dysonansu poznawczego poprzez uznanie za wartość nadrzędną rozwoju tożsamości człowieka*. W rozdziale piątym sformułowano naukowy program badawczy rozwoju indywidualnego i supraindywidualnego, opartego na tożsamości człowieka, korzystając z dorobku humanistów, w tym przede wszystkim: Andrzeja Bałandynowicza [2018c] i Marii Szyszkowskiej [2014] oraz psychologów i pedagogów ze szczególnym podkreśleniem Abrahama H. Masłowa [1943; 1986; 1990], Bogdana R. Nawroczyńskiego [1961] i Aleksandra Kamińskiego [1982]. W rozdziale piątym szeroko wykorzystano również dorobek z zakresu psychologii społecznej w ujęciu Elliota Aronsona [1995] oraz Leona Festingera [1957]. Ponadto w rozdziale tym posiłkowano się rozważaniami z zakresu etyki i moralności, oraz relacji interesu jednostki i interesu społecznego, zawartymi w pracach Adama Smitha [1989; 2012a; 2012b] i Immanuela Kanta [2002]. W rozdziale piątym dokonano również aksjomatycznej analizy prawa autorskiego pod kątem jego trafności, według wytycznych Andrzeja Bałandynowicza.

Główne zagadnienia poruszone w rozdziale dotyczą ścieżki rozwoju indywidualnego i supraindywidualnego oraz wynikającej z niego dynamizmu kultury i konstruktywizmu cywilizacyjnego, w którym warstwa prawna jest wynikiem i katalizatorem zmian. Nieautoryzowane kopiowanie traktowane jest jako element biorący udział w kształtowaniu się ścieżki rozwojowej. Podejmowane tu kwestie dotyczą problemu imperatywu kategorycznego głoszącego, że: „człowiek i w ogóle każda istota rozumna *istnieje* jako cel sam w sobie, *nie tylko jako środek*, którego by ta lub owa wola mogła używać wedle swego upodobania, lecz musi być uważany *zarazem za cel* zawsze, we wszystkich swych czynach, odnoszących się tak do niego samego jak też do innych istot rozumnych” [Kant 2002, s. 71]. Zastosowanie imperatywu kategorycznego znajduje swoje odbicie w problemie interesu jednostki i interesu społecznego, a w wymiarze nieautoryzowanego kopiowania odnosi się do instytucji dozwolonego użytku – zarów-

no prywatnego, jak i publicznego. W szerszej perspektywie ekonomicznej dotyka ono kwestii traktowania innych ludzi, jako źródła korzyści własnych i relacji do korzyści społecznych.

Część rozdziału piątego dotycząca redukcji dysonansu poznawczego, który wywołuje nieautoryzowane kopiowanie, skupia się na przeciwstawieniu się praktyce nieautoryzowanego kopiowania oraz wartościom światopoglądowym wynikającym z bezwzględności imperatywu kategorycznego, jego zubożonej wersji w postaci intuicyjnego dobra i formalnej praworządności. Poruszono tu również kwestie pozorności dysonansu poznawczego dotyczącego nieautoryzowanego kopiowania, który może wynikać z niezrozumienia bipolarności prawa autorskiego (jednym biegunem jest ochrona interesu autora, a drugim biegunem zapobieganie monopolowi autorskiemu).

Wartość konkluzyjna rozdziału piątego może być ujmowana wąsko – w odniesieniu do zjawiska nieautoryzowanego kopiowania, oraz szeroko – w odniesieniu do problemu spójności interesu indywidualnego z interesem społecznym. W wąskim ujęciu wartością rozdziału jest wykazanie znaczenia kopiowania w ogóle w procesie rozwoju indywidualnego i supraindywidualnego, co umacnia tezę o dozwoloności nieautoryzowanego kopiowania w konkretnych sytuacjach, które przewidziane są w samym prawie autorskim. Tworzenie osobowości człowieka oraz dynamizm kulturowy wymagają istnienia pewnych odstępstw od możliwości zastrzegania praw autorskich. Ma to bezpośredni wpływ na sferę ekonomiczną, zmieniając zdolność przychodogenną cyfrowych dóbr informacyjnych. Sfera ekonomiczna w tym przypadku przyporządkowana jest wartościom humanistycznym związanym z prawem do rozwoju indywidualnego oraz determinizmem dynamiki kulturowej w ujęciu supraindywidualnym i konstruktywizmem cywilizacyjnego. W szerokim ujęciu wartość rozdziału piątego przejawia się w poruszeniu problemu przejścia od interesu własnego do interesu społecznego, w kontekście istotnościowym imperatywu kategorycznego. Wartością jest tu odróżnienie interesu własnego widzianego w korzyściach innych, a „chciwości” przejawiającej się w traktowaniu innych jako środek do własnych celów.

G. Rozdział VI: Samoregulacja nieautoryzowanego kopiowania

Celem rozdziału szóstego jest przedstawienie mechanizmów samoregulacji życia społeczno-ekonomicznego wywołanych nieautoryzowanym kopiowaniem cyfrowych dóbr informacyjnych *online* w warunkach społeczeństwa *online*. Realizacji tego celu towarzyszy stanowisko, w znacznej mierze o charakterze życzeniowym, głoszące, że ***w rzeczywistości społeczno-ekonomicznej, na drodze interakcji społecznej, problem nieautoryzowanego kopiowania sam ulegnie rozwiązaniu.*** Rozdział szósty zawiera zbiór analiz empirycznych (studiów przy-

padku) ukazujących bezpośrednio sytuacje, w których stanowisko takie jest prawdziwe i pośrednio, w których jest ono nieprawdziwe. Materiałem badawczym w rozdziale szóstym były dane i doniesienia prasowe na temat przedsiębiorstw świadczących usługi internetowe, fundacji związanych z ruchem wolnego i otwartego oprogramowania. Materiał empiryczny został wzbogacony o rozważania: Lawrence'a Lessiga [2005], Yochai'ego Benklera [2008], Erica Raymonda [2001], Richarda Stallmana [2010] oraz moje własne [Czetwertyński 2017].

Rozdział szósty został ustrukturyzowany w odniesieniu do trzech postaw badawczych wprowadzonych w rozdziale trzecim, czwartym i piątym. A zatem każda forma samoregulacji odnosi się do innej stylizacji myślowej: neoklasycznej, instytucjonalnej oraz psychospołecznej. W dwóch pierwszych stylizacjach skoncentrowano się na płaszczyźnie bezpośrednio biznesowej, a zatem tworzenia modeli i strategii biznesowych w taki sposób, aby zminimalizować zjawisko nieautoryzowanego kopiowania albo całkowicie je wyeliminować. Zastosowano tu neoklasyczne wnioski wynikające z paradoksu cenowego produktów wirtualnych [Czetwertyński 2017], a zatem ukazano jak zastosowanie ceny zerowej wpływa na przychody właścicieli praw autorskich ze sprzedaży powiązanej i w jakich przypadkach może być to bardziej korzystne. Zastosowanie ceny zerowej jest jednocześnie mechanizmem niwelowania nieautoryzowanego kopiowania, gdyż udostępnienie nieodpłatnie dostępu do autoryzowanych kanałów kopiowania sprzyja zanikowi, zbędnych w tym przypadku, nieautoryzowanych kanałów kopiowania. Ponadto w neoklasycznej stylizacji myślowej odwołano się do problemu bliskości substytucji kopii autoryzowanych i nieautoryzowanych. Minimalizacja nieautoryzowanego kopiowania przebiega w tym przypadku na drodze polepszenia jakości autoryzowanych cyfrowych dóbr informacyjnych, tak aby ich nieautoryzowane substytuty miały mniejszą wartość dla potencjalnych odbiorców. Jest to więc droga wzrostu jakości treści i formy, co można uznać normatywnie za zjawisko pozytywne.

W ramach instytucjonalnej stylizacji myślowej skoncentrowano się na tworzeniu warunków do wymiany społecznej, ale na zasadach zgodnych z komercyjnymi celami przedsiębiorców. Jest to zatem mechanizm tworzenia takich strategii biznesowych (w tym cenowy), aby doprowadzić do sytuacji, gdy wymiana społeczna odbywa się w środowisku kontrolowanym w ramach strategii biznesowych. Praktycznym wyrazem tej idei prowadzenia biznesu jest takie kształtowanie oferty skierowanej dla klienta, by zapewnić mu relatywnie tani i nieskrępowany dostęp do szerokiej gamy cyfrowych dóbr informacyjnych, tak aby wymiana dóbr informacyjnych odbywała się w środowisku zaprojektowanym przez podmioty zarządzające prawami autorskimi. Tego rodzaju strategię sprawdzają się w przypadku subskrypcji dostępu do cyfrowych dóbr informacyjnych *online*. Warunkiem jest tu możliwie jak największa pene-

tracja rynku, co skłania do obniżania ceny za dostęp do cyfrowych dóbr informacyjnych i tworzenia mechanizmów charakterystycznych dla wymiany zgodnej z ideą mediów społecznościowych.

Ostatnia część rozważań w rozdziale szóstym znacząco odchodzi od kwestii biznesowych, choć dotyczą one pośrednio kwestii efektywności podmiotów ekonomicznych. W tym przypadku nieautoryzowane kopiowanie jest minimalizowane poprzez stworzenie alternatywnego rezerwuaru cyfrowych dóbr informacyjnych *online*, który wolny jest od problemu nieautoryzowanego kopiowania ze względu na zastosowanie koncepcji *copyleft*. Dobre informacyjne są w takim przypadku tworzone społecznie i budują cyfrowe zasoby wspólnej puli do których ma dostęp całe społeczeństwo *online*. Z zasobów tych może korzystać każdy człowiek w dowolnym celu, również do budowania własnej tożsamości osobowej, a przy konkretnych licencjach również do budowania tożsamości kulturowej, a nawet zastosowań komercyjnych.

Walorem konkulzywnym rozdziału szóstego jest ukazanie sytuacji, w których problem nieautoryzowanego kopiowania ulega samoregulacji – rozwiązaniu lub minimalizacji, bez udziału podmiotów regulujących, w tym organów prewencji i ustawodawczych. Samoregulacja ukazuje reakcje przedsiębiorców oraz społeczeństwa na dynamiczne zmiany związane z przejściem społeczeństwa post-industrialnego w jego formę *online*. Rozdział szósty ukazuje, że rozwiązanie problemu nieautoryzowanego kopiowania może mieć charakter bezkonfliktowy i bez uciekania się do sankcji, na przykład karnych lub społecznych. Ukazuje on również, że dynamika kultury oraz konstruktywizm cywilizacyjny może przebiegać poza sferą komercyjną, lecz na warunkach powszechnej wymiany społecznej, która jest w tym przypadku motorem napędzającym zmianę. Jednocześnie w sposób pośredni rozdział szósty ukazuje, że problem nieautoryzowanego kopiowania nie może być rozwiązany samoistnie, gdy nie zachodzą pewne konkretne, niezbędne warunki, na bazie których konstruowane są modele biznesowe lub budowane są cyfrowe zasoby wspólnej puli. W takich przypadkach postulowane na początku stanowisko jest nieprawdziwe, a rozwiązania należałoby szukać w przejściu od atrybucji zewnętrznej prawa w kierunku atrybucji wewnętrznej prawa, a zatem do kontroli i zmiany społecznej wyływającej z samego człowieka, a nie narzuconych mu regulacji.

III. Analiza zastosowanej metodologii badawczej

A. Podstawowe pytanie badawcze

Podstawowe pytanie badawcze zostało sformułowane możliwie najogólniej i jest to pytanie problemowe dopełnieniowe. Formalnie należy je zapisać następująco:

Jakie są przyczyny i skutki nieautoryzowanego kopiowania w warunkach społeczeństwa *online*?

Pytanie to wskazuje na dwa istotne elementy poznawcze: *nieautoryzowane kopiowanie* oraz *społeczeństwo online*. Nieautoryzowane kopiowanie jest tu zmienną makrostrukturalną, a zatem tą która podlega badaniu naukowemu, a więc poszukiwane są zmienne mające na nią istotny wpływ. Z kolei społeczeństwo *online* jest wyrazem paradygmatu czasu i miejsca, jako że determinuje realne środowisko społeczne, w którym zachodzi zjawisko nieautoryzowanego kopiowania.

Na wstępie niniejszego autoreferatu dokonano syntetycznego przedstawienia obu powyższych pojęć, lecz w analizie zastosowanej metodologii badawczej konieczne jest powrót do problemu zrozumienia zmiennej makrostrukturalnej, gdyż to właśnie ona jest przedmiotem badania i to ona determinuje zastosowaną metodykę, metodologię oraz metametodologię. Tak więc należy rozpocząć od zdefiniowania nieautoryzowanego kopiowania, czyli zdefiniowania zmiennej makrostrukturalnej. Pojęcie nieautoryzowanego kopiowania nie posiada ogólnej przyjętej definicji i zwykle jest kojarzone z pojęciem *piractwa*, co jest niewłaściwe ze względu na różnice rodzajowe. Z kolei postulat wprowadzenia zastępczo pojęcia *nieautoryzowanego kopiowania* w miejsce pojęcia *piractwa* (por. [Stallman 2010, s. 99]) również jest niewłaściwy, ponieważ *piractwo* jest jego uszczegółowieniem. Tym samym należy pojęcie nieautoryzowanego kopiowania stworzyć od początku, w czym przewrotnie pomocne są zdecydowanie bogatsze ilościowo rozważania nad *piractwem* w branżach związanych z dobrami informacyjnymi. Można się tu oprzeć na trzech podstawowych definicjach: Adriana Johnsa [2009], Piotra Stryzowskiego i Danny'ego Scorpecci [2009] oraz Joe Karaganisa [2011]. Według Johnsona [2009, s. 6] *piractwo* to „komercyjne naruszenie prawnie usankcjonowanej własności intelektualnej [tłum. S.C.]”. Stryzowski i Scorpecci [2009, s. 16-17], w swoim raporcie dla OECD pojęcie *piractwa cyfrowego (digital piracy)* lub zamiennie *piractwa cyfrowych treści (piracy of digital content)* zdefiniowali jako „naruszanie praw autorskich, podczas którego nie używa się fizycznych nośników [tłum. S.C.]”. Z kolei Karaganisa [2011, s. 2] mianem *piractwa* określa „wszechobecne, coraz częściej cyfrowe, praktyki kopiowania, które wykraczają poza granice prawa autorskiego [tłum. S.C.]”. W przypadku pierwszej i drugiej definicji nazwą rodzajową jest jakaś forma naruszania praw autorskich. Z kolei w trzeciej definicji nazwą rodzajową jest kopiowanie. Tym samym dwie pierwsze definicje są mało użyteczne w przypadku pojęcia nieautoryzowanego kopiowania, gdyż naruszenie bądź łamanie praw autorskich może przybierać różne formy, niekoniecznie związane z kopiowaniem. Trzecia definicja koncentruje się już na kopiowaniu, jako na źródle naruszania praw autorskich,

lecz ukazuje jedynie te przypadki, w których prawo autorskie zakazuje powielania treści bez zgody autora. W omawianym tu osiągnięciu naukowym zajmowano się szerszym problemem, gdyż prawo autorskie zezwala na powielanie treści nawet bez zgody autora, lecz tylko w określonych sytuacjach (w polskim prawie są to regulacje związane z dozwolonym użytkowaniem prywatnym bądź publicznym, w innych krajach jest to na przykład zasada *fair use*). Tym samym pojęcie nieautoryzowanego kopiowania jest szerszym od zazwyczaj badanego piractwa, do którego mylnie zalicza się praktyki kopiowania, na które co prawda autor nie wyraził zgody, lecz które są prawnie dozwolone. Zatem najogólniejsza definicja *nieautoryzowanego kopiowania* będzie głosić, że jest to dokładne odwzorowanie oryginalnych dzieł, na które nie zezwolił jego autor. Definicja taka w nazwie rodzajowej odnosi się do kopiowania, a zatem powielania w sposób dokładny cudzej twórczości, a rozróżnieniem rodzajowym jest tu brak zezwolenia faktycznego autora. Definicja ta dobrze nadaje się do dalszej konkretyzacji, gdyż wysuwa na pierwszy plan postulaty związane z kwestiami faktycznej należności korzyści, norm społecznych i instytucji formalnych oraz relacji między interesem jednostki i interesem społecznym.

Zmienna makrostrukturalna kształtowana jest przez zmienne mikrostrukturalne: kategoriale i treściowe. Zmienne mikrostrukturalne kategoriale odnoszą się do głównej dyscypliny niniejszego osiągnięcia naukowego, a zatem do ekonomii *sensu largo*. Są nimi optymalizacja ekonomiczna, racjonalność i interes własny. Posługiwanie się tymi trzema zmiennymi mikrostrukturalnymi kształtuje podstawowy obraz przyczyn i skutków zjawiska nieautoryzowanego kopiowania zgodnego z paradygmatem technokratycznym. Jednakże zmienne mikrostrukturalne kategoriale nie są zmiennymi niezależnymi, lecz podlegają zmianie w ramach paradygmatu czasu i miejsca, a zatem zależą od zmiennych mikrostrukturalnych treściowych.

Zmienne mikrostrukturalne kategoriale są dobrze zdefiniowane w ekonomii, co pozwala w sposób jednoznaczny przyporządkować im konkretne cechy rodzajowe. Optymalizacja ekonomiczna będzie miała cechę poszukiwania najkorzystniejszego wyboru ekonomicznego, a wyrażając się inaczej, maksymalizacji wyniku rachunku korzyści i kosztów. Racjonalność będzie miała cechę pewnego (absolutnego) osiągnięcia najlepszego wyniku funkcji celu. Z kolei interes własny będzie cechowało indywidualistyczne dążenie do optymalnych dla danego podmiotu rozwiązań.

Sformułowanie pytania badawczego oraz zdefiniowanie zjawiska nieautoryzowanego kopiowania w sposób ogólny jest jedynie wstępem do rozważań teorii twórczych. Aby rozważania zachowały znamiona sceptycyzmu krytycznego należy umocować je w konkretnej perspektywie ontologicznej. Z tego względu w osiągnięciu badawczym podjęto się stworzenia

rozbudowanej koncepcji postawy badawczej, która dzięki zawartej w niej samoświadomości paradygmatycznej pozwoliła na sformułowanie pytania podstawowego w sposób szczegółowy i heurystycznie płodny, tak aby możliwe było sformułowanie konkretnej hipotezy badawczej. To z kolei pociąga za sobą możliwość odkrycia i zdefiniowania nie tylko zmiennych mikrostrukturalnych kategorialnych, lecz również odsłonięcia cech zmiennych mikrostrukturalnych treściowych.

a. Neoklasyczna postawa badawcza

Z perspektywy neoklasycznej postawy badawczej pytanie badawcze należy sformułować następująco:

W jakich warunkach istnienie nieautoryzowanych kanałów kopiowania będzie działać na korzyść formalnych posiadaczy praw autorskich?

Tak sformułowane pytanie szczegółowe implikuje już konkretną hipotezę, która o ile jest prawdziwa to będzie wskazywała na istnienie warunków lub raczej grupy warunków będących podstawą zajścia sytuacji, w których istnienie nieautoryzowanych kanałów kopiowania będzie w sposób przewrotny prowadziło do wzrostu korzyści, przy stałych kosztach lub spadku kosztów, przy stałych korzyściach, podmiotów którym formalnie korzyści z dóbr informacyjnych się należą. Hipoteza taka może przyjąć postać następującego twierdzenia:

W odpowiednich warunkach kanały nieautoryzowanego kopiowania działają na korzyść formalnych posiadaczy praw autorskich.

Rozważania tak postawionej hipotezy, która ma charakter egzystencjalny, będą prowadziły do odkrycia, identyfikacji i określania warunków, które muszą zajść, by nieautoryzowane kopiowanie cyfrowych dóbr informacyjnych przynosiło korzyści tym, którym się one należą, a nie tylko tym którzy je wykonują. Warunki takie stanowią cechy treściowych zmiennych mikrostrukturalnych. Są one, po pierwsze, pozarynkowe, co oznacza, że wywołują je efekty zewnętrzne działań podmiotów parających się nieautoryzowanym kopiowaniem. Po drugie, efekty zewnętrzne oddziałują na rynkach wielostronnych (dwustronnych), co oznacza że korzyść zewnętrzna pojawia się nie na rynku samego dobra informacyjnego, ale na rykach pochodnych lub pobocznych. A zatem postawiona hipoteza jest prawdziwa, w każdym razie tak długo, jak zidentyfikować można odpowiednie warunki, prowadzące do polepszenia wyniku rachunku ekonomicznego posiadaczy praw autorskich. Jednocześnie oznacza to, że istnienie nieautoryzowanych kanałów kopiowania nie zawsze jest szkodliwe i gdyby postawić taką hipotezę o bezwzględnej szkodliwości nieautoryzowanych kanałów kopiowania, można by było ją sfalsyfikować. Przykładem empirycznym takiej sytuacji jest branża filmowa, której

wnikliwa analiza wskazuje, że sprzedaż okołowfilmowa, zależna jest od stopnia upowszechnienia się danego dobra informacyjnego w społeczeństwie. Kanały nieautoryzowane sprzyjają upowszechnieniu się, stanowiąc alternatywę wobec kanałów autoryzowanych. O ile niekorzyści wynikające z mniejszej sprzedaży dóbr informacyjnych za pośrednictwem kanałów autoryzowanych, nie są wyższe od korzyści wynikających z upowszechnienia się konkretnych dóbr informacyjnych kanałami nieautoryzowanymi, to istnienie nieautoryzowanych kanałów kopiowania jest źródłem wzrostu całkowitego wyniku ekonomicznego formalnych właścicieli praw autorskich. Prawidłowość tę można uogólnić do wszelkich branż, które działają na rynkach wielostronnych, a wynik ekonomiczny na rynku zależnym wynika z poziomu upowszechnienia się dobra informacyjnego na rynku podstawowym.

b. Institutionalna postawa badawcza

Institutionalna postawa badawcza, a konkretnie perspektywa badawcza nowej ekonomii institutionnalnej, stawia szczegółowe pytanie badawcze o następującej treści:

Jak relacja między nieformalnymi i formalnymi instytucjami rzutuje na zjawisko nieautoryzowanego kopiowania?

Implikowana przez powyższe pytanie badawcze hipoteza przyjmując formę następującego twierdzenia:

Przyczyną powszechności naruszania instytucji praw autorskich jest dysonans między normami nieformalnymi – wyrażonymi w kulturze kopiowania; a normami formalnymi – zawartymi w prawodawstwie.

Tak postawiona hipoteza wskazuje na istnienie dysonansu formalnościowego, a więc sprzeczności dwóch rodzajów norm (czy też w ujęciu institutionnalnym dwóch rodzajów instytucji), które w sposób przeciwny regulują działania jednostek. Jednostka znajduje się zatem w sytuacji dysonującej, gdy z jednej strony naraża się na konsekwencje ze strony suwerena ustalającego normy formalne, a z drugiej strony społeczeństwa kontrolującego wypełnianie norm społecznych. Zaistnienie nieautoryzowanego kopiowania jest konsekwencją dysonansu między kulturą kopiowania, która implikuje pozarynkową normę wymiany dóbr informacyjnych (w tym cyfrowych), a zastrzeżeniami prawa autorskiego, ograniczającymi kopiowanie do tylko i wyłącznie formalnych i legalnych transakcji. Rozważana nad sformułowaną powyżej hipotezą nie sprowadzają się jedynie do prostego stwierdzenia, że wzorce kulturowe dotyczące pozarynkowej wymiany dobrami informacyjnymi są sprzeczne z dopuszczalnymi przez prawo. Dysonans formalnościowy jest zdecydowanie bardziej skomplikowanym zjawiskiem, gdyż jego podstaw należy doszukiwać się jeszcze w osadzeniu kulturowym, które to ma zna-

czenie zarówno w formowaniu się norm nieformalnych, jak i formalnych. Dlatego też rozważania nad tą hipotezą prowadzone były przy wyborze metodologicznym mającym postać przejścia między postawami badawczymi – od postawy badawczej socjologicznej do instytucjonalnej. Warstwa kulturowa kształtuje zarówno kulturę kopiowania, związaną silnie z ogólną wymianą społeczną – nie dotyczącą tylko i wyłącznie artefaktów kulturowych, dzieł i utworów; jak i kulturą gospodarowania, której wyrazem jest poszukiwanie rozwiązań gospodarczo preferowanych w ujęciu paradygmatu czasu i miejsca (a zatem treści, a nie kategorii). Kultura gospodarowania działa na podmioty zarówno w obszarze działań gospodarczych i formowania prawa, jak i ogólnego działania w warunkach osiągnięcia korzyści lub braku marnotrawstwa. Tym samym w warunkach dysonansu formalnościowego ma ona swój udział w oddziaływaniu na instytucje formalne i wybór między wypełnianiem nieformalnych wzorców kultury kopiowania, a formalnych ograniczeń praw autorskich.

Człowiek działający w warunkach norm, czy też instytucji, narażony jest regularnie na sprzeczne reguły określające jego działania, co budzi w nim dysonans i zmusza go do dokonywania wyborów, które również zależą od norm jakim hołduje lub jakie mają na niego większą siłę oddziaływania. Zasada, czy też norma, wzajemności – stanowiąca podstawę wymiany społecznej, a więc i kultury kopiowania, jest silnie zakorzeniona w warstwie zwyczajów, gdyż interakcje wymiany kształtują ogólnie rozumiany rozwój cywilizacyjny i ciągłość społeczeństwa (por. [Łukaszyński 2012, s. 139-140]). W wymiarze kategorialnym zasada wzajemności stanowi podstawę interakcji społecznych (oczywiście zgodnie z naukowym programem badawczym teorii wymiany społecznej). W wymiarze treściowym przyjmuje ona formę właściwą danemu społeczeństwu, a zatem w społeczeństwie *online* jest to kultura kopiowania, wraz z jej nieformalnym obiegiem dóbr informacyjnych. Narzędzia technologiczne społeczeństwa *online*, w tym możliwości kopiowania oraz globalna skala komunikacji, czynią kulturę kopiowania wszechobecną i ujawniającą się jako powszechny problem nieautoryzowanego kopiowania. Występuje tu zatem bardzo silny nacisk społeczny na wypełnienie wzorców kultury kopiowania, co może, lecz nie musi, prowadzić do naruszania prawa autorskiego. Należy mieć na uwadze, że prawo autorskie jest w swej istocie bipolarne, co oznacza jednoczesną ochronę autorów oraz zapobieganie powstawaniu monopolu autorskiego i tym samym ograniczenie rozwoju cywilizacyjnego (dynamizmu kulturowego i konstruktywizmu cywilizacyjnego). Ta bipolarność jest związana z ideą zapewnienia możliwości nieautoryzowanego rozpowszechniania dzieł i utworów (a więc i niektórych dóbr informacyjnych) bez zgody autora w konkretnych przypadkach i z konkretnych przyczyn. Prawo autorskie jest zatem w swojej istocie sformułowane tak, by umożliwić wymianę społeczną. W ujęciu dysonansu formalno-

ściowego problemem jest to, że obecna treść zasady wzajemności (w stosunku do dóbr informacyjnych) nie koresponduje z treścią prawa autorskiego w jego części dotyczącej dozwolonego użytku. Niespójność tych treści (a nie kategorii) implikuje konieczność dokonania wyboru. Refleksji poddać należy zatem kształtowanie się treści względem kategorii, co ujawnia relacje między wykształceniem się płaszczyzny osadzenia kulturowego, a ustalonej prakseologicznie płaszczyzny ładu instytucjonalnego. Zderzają się tu zatem sankcje społeczne i sankcje instytucjonalne i to one kształtują obraz praktyki nieautoryzowanego kopiowania.

c. Psychospołeczna postawa badawcza

Zgodnie z psychospołeczną postawą badawczą pytanie badawcze dotyczy znaczenia nieautoryzowanego kopiowania w kształtowaniu się tożsamości człowieka (składającej się z tożsamości osobowej, społecznej i kulturowej). Formalnie można je sformułować następująco:

Czy nieautoryzowane kopiowanie jest usprawiedliwiane w imię rozwoju tożsamości człowieka?

Ponieważ powyższe pytanie problemowe jest pytaniem do rozstrzygnięcia, to o ile odpowiedź jest twierdząca, możliwe jest sformułowanie takiej hipotezy:

Nieautoryzowane kopiowanie jest konsekwencją redukcji dysonansu poznawczego poprzez uznanie za wartość nadrzędną rozwoju tożsamości człowieka.

Tak postawiona hipoteza oznaczać będzie, że zjawisko nieautoryzowanego kopiowania występuje i jest powszechne, gdyż ludzie usprawiedliwiają naruszanie praw autorskich koniecznością rozwoju tożsamości człowieka. Rozważanie tak postawionej hipotezy stawia problem na płaszczyźnie aksjologicznej, gdyż badana jest tu wartość rozwoju tożsamości człowieka i jej rola w dynamizacji kultury i konstruktywizmie cywilizacyjnym. Tożsamość człowieka składa się z kolei z tożsamości osobowej (indywidualnej) i społecznej (supraindywidualnej) oraz kulturowej. Dyskurs badawczy polega więc na rekonstrukcji aksjologicznej kształtowania się relacji między indywidualnością a supraindywidualnością. To warstwa wartości będzie określała ramy dla usprawiedliwienia działania ludzkiego, w myśl imperatywu kategorycznego, a zatem traktowania człowieka jako cel sam w sobie, a nie środek do celu. Kształtowanie się ścieżek rozwoju tożsamości osobowej oraz rozwoju tożsamości kulturowej, wiedzy przez tożsamość społeczną, a więc relacje na płaszczyźnie społecznej są pytaniem o pierwszeństwo lub równowagę między interesem indywidualnym, a interesem społecznym. Przy czym odróżnić należy interes indywidualny zgodny z imperatywem kategorycznym, gdy człowiek swoją korzyść upatruje w korzyści innych, a chciwością, gdy korzyść własną osiąga się cudzym kosztem. Problem ten, choć zasadniczo z zakresu humanistyki, ma silne znaczenie

w budowaniu podstaw myślenia ekonomicznego, co widoczne jest już u Adama Smitha [1989; 2012a; 2012b]. Wyrastanie myśli ekonomicznej na gruncie filozoficznym oraz moralnym jest wciąż aktualne, co wyraża się w prawidłowym rozumieniu prakseologii gospodarki w kształtowaniu stanów społecznie pożądanych. Stąd istotnościowo należy zwrócić się w kierunku analizy prawa autorskiego pod kątem jego trafności względem wartości humanistycznych. Prawo powinno stanowić źródło dynamizmu kulturowego, a nie jedynie źródło sankcji karnych. W tym ujęciu trafność prawa autorskiego odpowiada istocie rozwoju tożsamości człowieka, lecz praktyka działania ludzkiego, nie będąc powszechnie spójna z imperatywem kategorycznym, prowadzi do wypaczeń i w konsekwencji do ekspresji nieautoryzowanego kopiowania w sytuacjach, gdy nie ma ono cechy przejścia od wartości indywidualnych do supraindywidualnych. Jest to więc dualizm podejścia badawczego, uwzględniający rozważania racjonalne i idealizacyjne. Na płaszczyźnie rozważań racjonalnych ujawnia się indywidualizm esencjalny, którego wyrazem jest chciwość umocowana w niskich pobudkach nieautoryzowanego (i co ważne, wielokrotnie nielegalnego) kopiowania. Na płaszczyźnie rozważań idealizacyjnych na pierwszy plan wychodzi holizm esencjalny, którego wyrazem jest dostrzeganie interesu własnego w korzyściach innych, a więc spójność interesu własnego z interesem społecznym.

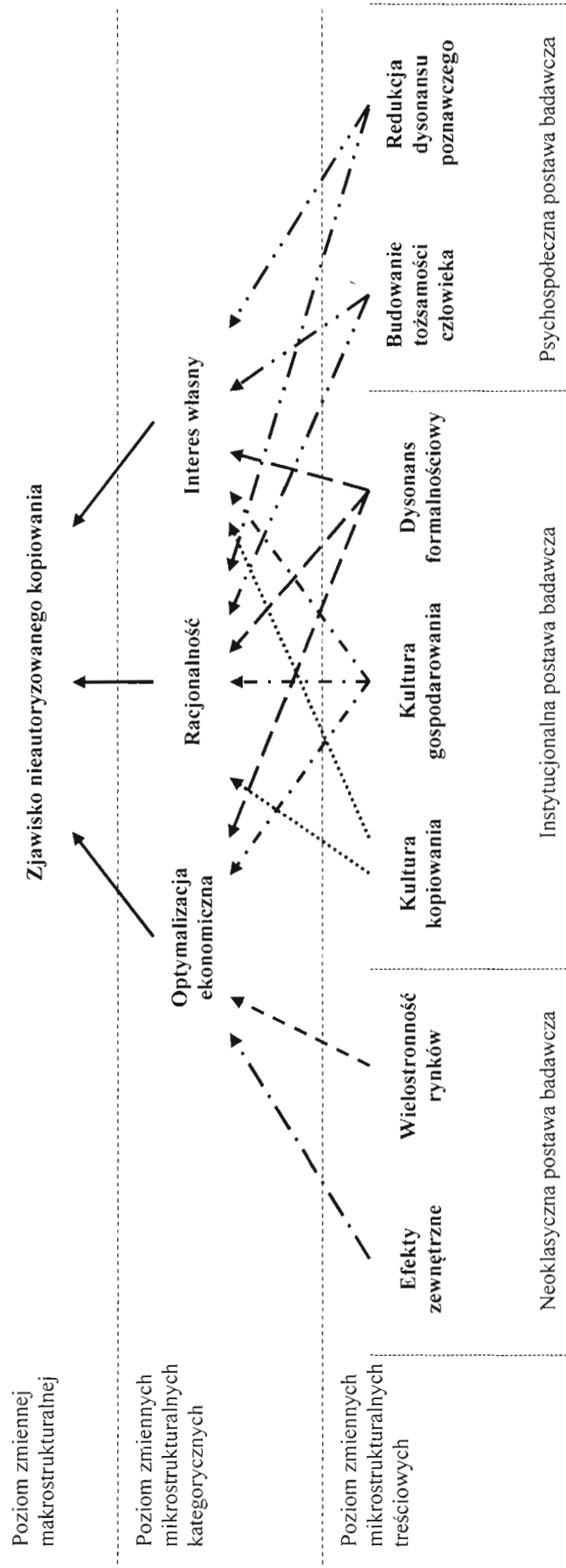
Na płaszczyźnie idealizacyjnej trafność prawa autorskiego i jego bipolarności zapewnia desygnowanie nieautoryzowanego kopiowania potrzebą rozwoju tożsamości człowieka, zarówno na jego ścieżce kształtowania tożsamości osobowej, jak i tożsamości kulturowej, a zatem dynamizacji kultury i konstruktywizmu cywilizacyjnego. Na płaszczyźnie racjonalnej dostrzec należy praktykę patologizacji działań prawnie dozwolonych. Polega ona między innymi na: ubezosobowieniu posiadaczy praw autorskich, usprawiedliwianiu działania autorytetem innych osób dokonujących podobnych działań, podnoszeniem kwestii domniemanego minimalnego oddziaływania ekonomicznego czynu, *quasi* sprawiedliwością społeczną, obniżaniem odczuwalnego autorytetu prawa, nadinterpretacją przepisów oraz niwelacją zasad wynikających z imperatywu kategorycznego.

Powszechność nieautoryzowanego kopiowania wskazuje, że w przypadkach gdzie nie jest to *stricte* proceder kryminalny, mamy do czynienia z dysonansem poznawczym, którego siła wynika z wartości światopoglądowych osoby której on dotyczy. Element poznawczy wynikający z działania (nieautoryzowanego kopiowania) stoi w sprzeczności z elementem poznawczym światopoglądowym, który wynikać może z jednej z trzech przykładowych wartości światopoglądowych: imperatywu kategorycznego, intuicyjnego poczucia dobra i praworządności. O ile redukcja dysonansu nie odbywa się na zasadzie zaprzestania nieautoryzowanego

kopiowania, to konieczne jest stosowanie reduktorów, przyjmujących formę opisanych powyżej usprawiedliwieniach. Problemowe, czy też patogenne nieautoryzowane kopiowanie jest zatem pochodną redukcji dysonansu poznawczego na poziomie osłabienia, trywializacji oddziaływania elementu poznawczego zależnego od wartości światopoglądowej. Z kolei nieautoryzowane kopiowanie przewidziane dozwolonym użytkowaniem wynika faktycznie z aksjologii tożsamości człowieka. To rozróżnienie kładzie różnorodne widma na sferę ekonomiczną, ponieważ ukazuje problematyczność relacji interesu własnego i interesu społecznego.

Trzy powyższe pytania badawcze, wraz z postawionymi hipotezami, prowadzą do ujawnienia trzech grup zmiennych mikrostrukturalnych treściowych. Pierwsza grupa, zidentyfikowana w ramach neoklasycznej postawy badawczej, wskazuje na pozarynkowe oddziaływanie na efektywność gospodarczą podmiotów oraz sprzężenie działań na rynkach wielostronnych (dwustronnych). Druga grupa, ujawniona w rozważaniach w instytucjonalnej postawie badawczej, dotyczy znaczenia i relacji instytucji nieformalnych i formalnych w podejmowaniu decyzji ekonomicznych. Ostatnia, trzecia grupa, którą badano w psychospołecznej postawie badawczej, związana jest ze światem wartości oraz psychiczną zdolnością człowieka do niwelowania dysonansu poznawczego poprzez przekształcanie i wewnętrzne usprawiedliwianie empirycznie obiektywnych faktów.

Rys. 1. Struktura wpływu zmiennych mikrostrukturalnych na zmienną makrostrukturalną

Źródło: opracowanie własne.

Na powyższym rysunku spróbowano w sposób graficzny wykazać wpływ zmiennych mikrostrukturalnych treściowych na zmienne mikrostrukturalne kategoriowe, które z kolei mają wpływ na zmienną makrostrukturalną. Zmienne mikrostrukturalne treściowe odkryte poprzez neoklasyczną postawę badawczą wpływają jedynie na optymalizację ekonomiczną, czego wyrazem jest przekształcenie prostego rachunku ekonomicznego obarczonego zasadą *ceteris paribus*, w rachunek rozbudowany biorący pod uwagę lub internalizujący efekty zewnętrzne oraz budowany w ujęciu holistycznym, globalnym w warunkach rynków wielostronnych. *De facto* w neoklasycznej postawie badawczej dokonano po prostu szerszego oglądu sytuacji wychodząc poza ramy stylizacji myślowej „gospodarki Robinsona Crusoe”.

Zmienne mikrostrukturalne treściowe zidentyfikowane w ramach instytucjonalnej postawy badawczej mają już szerszy wpływ, a w zasadzie najszerszy na zmienne mikrostrukturalne kategoriale. Już samo zastosowanie instytucjonalnej postawy badawczej, a konkretnie nowej ekonomii instytucjonalnej, pozwala na ogląd szerszy odwołujący się do wszystkich kategorii. W kategorii optymalizacji ekonomicznej oddziałuje zarówno kultura gospodarowania, jak i dysonans formalnościowy. Kultura gospodarowania narzuca kształt rachunku ekonomicznego, modyfikując go treściowo. Dysonans formalnościowy jest z kolei między innymi źródłem kosztów transakcyjnych, co wymaga brania pod uwagę w rachunkach odpowiedniej modyfikacji. W kategorii racjonalności, oddziałuje kultura kopiowania, która narzuca wzorce wymiany pozarynkowej, czyniąc racjonalnym wybory nie tylko ekonomiczne. Z drugiej strony oddziałuje na nią również kultura gospodarowania, determinując to co uznaje się za opłacalne lub preferowane, w ramach danego paradygmatu czasu i miejsca. Na kategorię racjonalności oddziałuje również dysonans formalnościowy, ponieważ zawarty w nim rozdźwięk między tym co nieformalne i formalne, kształtuje to co zdaje się być racjonalnym, a jednocześnie czyniąc racjonalność kategorią relatywistyczną, gdyż zależną od siły oddziaływania instytucji. W kategorii interesu własnego, podobnie jak w kategorii racjonalności, oddziałują wszystkie zmienne mikrostrukturalne treściowe. Kultura kopiowania wpływa na ujęcie interesu własnego w wymianie społecznej, a zatem w ujęciu holistycznym, wywodzącym się z holizmu metodologicznego, zawartego w socjologicznej postawie badawczej. Z kolei kultura gospodarowania wpływa na indywidualistyczny ogląd interesu własnego, charakterystyczny dla indywidualizmu metodologicznego ekonomicznej postawy badawczej. Dysonans formalnościowy determinuje natomiast to czym jest interes własny i na ile ma on charakter indywidualistyczny, a na ile holistyczny.

Zmienne mikrostrukturalne treściowe, z zakresu psychospołecznej postawy badawczej, oddziałują głównie na kategorie związane z postrzeganiem rzeczywistości gospodarczo-

społecznej oraz relacji jednostki do ogółu. Wynika to z aksjologizacji humanistycznej stylizacji myślowej, która ma tu istotne znaczenie. W kategorii racjonalności wpływ ma zarówno budowanie tożsamości człowieka, jak i redukcja dysonansu poznawczego. Tożsamość człowieka stanowi walor aksjomatyczny i w tym wymiarze wpływa na określenie wagi wartości, które odpowiadają za racjonalność indywidualną. Nie jest zatem zaburzana, czy też zmodyfikowana optymalizacja, lecz przypisanie różnych wag zmiennym budującym rachunek optymalizacyjny, zmienia jego wynik i tym samym wybór. Redukcja dysonansu jest natomiast walorem psychicznym, wyjaśniającym zdolność przeformułowania racjonalności subiektywnej, a dokładniej racjonalizacji decyzji na zasadzie rekonstrukcji. Racjonalność taka staje się w pełni relatywistyczna, zależna od zdolności redukcji dysonansu poznawczego. W kategorii interesu własnego tożsamość człowieka determinuje relację między interesem własnym, a interesem społeczeństwa. Przebieg ścieżki budowania tożsamości osobowej i tożsamości kulturowej płynie niezmiennie przez tożsamość społeczną, co wyraża się wpływem socjalizacji i dynamizacji kultury. Tożsamość człowieka jest więc zmienną, która wpływa na spójność (lub niespójność) interesu własnego z interesem społecznym. Redukcja dysonansu poznawczego jest z kolei ściśle związana z obroną własnego interesu, gdy czynnik redukujący jest inny niż zaprzestanie nieautoryzowanego kopiowania. W każdej innej formie stanowi on usprawiedliwienie podjętych decyzji w ujęciu obrony interesu własnego, również w walorze własnej chciwości, a zatem zaprzeczeniu imperatywowi kategorycznemu.

B. Poboczne pytanie badawcze

Pytaniem badawczym uzupełniającym proces poznawczy zjawiska nieautoryzowanego kopiowania, jest pytanie o możliwość jego samoregulacji. Formalnie można je sformułować następująco:

Czy w rzeczywistości społeczno-ekonomicznej możliwa jest samoregulacja zjawiska nieautoryzowanego kopiowania?

Tak postawione pytanie miało za zadanie otworzyć drogę dla rozważań nad procesem samostnego rozwiązania problemu nieautoryzowanego kopiowania. Rozwiązanie to nie jest jednak jednoznaczne, gdyż niekoniecznie oznacza niwelację nieautoryzowanego kopiowania, lecz może również oznaczać rezygnację z dochodzenia praw autorskich lub wykształcenie się mechanizmów zarobkowania opartych na udzieleniu powszechnego pozwolenia dla praktyk nieautoryzowanego kopiowania. A zatem jest to pytanie o to jak w praktyce wszystkie grupy zainteresowane radzą sobie z tym zjawiskiem innymi sposobami niż regulacje prawne oraz system sankcji. Innymi słowy, pytanie to prowadzi do refleksji nad zdolnościami rynkowymi,

a szerzej struktur społecznych, do radzenia sobie z sytuacjami problemowymi, które wpływają na alokację wartości ekonomicznych i społecznych w społeczeństwie *online*.

Pytaniu temu towarzyszy następujące przeświadczenie, zgodnie z którym:

W rzeczywistości społeczno-ekonomicznej, na drodze interakcji społecznej, problem nieautoryzowanego kopiowania sam ulegnie rozwiązaniu.

Stwierdzenie to ma charakter życzeniowy i nie jest formalną hipotezą, gdyż nie może być w pełni i jednoznacznie uznane za prawdziwe, ani za fałszywe. Ideą rozważania takiego stanowiska było poszukiwanie sytuacji, gdy jest ono prawdziwe, lecz heurystycznie płodnym jest również wykazywanie jego nieprawdziwości w konkretnych sytuacjach. Jeżeli stanowisko to jest zgodne z empiryczną obserwacją, to ukazuje obszary, które nie wymagają ingerencji zewnętrznej. Z kolei, gdy stanowisko to jest fałszywe, to ukazuje w jakich sytuacjach należy oddziaływać, aby poprawić sytuację zgodnie z normatywnymi wytycznymi.

Rozważania nad powyższym stanowiskiem zdecydowano się prowadzić analogicznie do ogólnej struktury badawczej monografii. Polegało to na jego rozważaniu w trzech kolejnych postawach badawczych. Przedmiotem testowania były studia przypadków związane z modelami i strategiami biznesowymi (w tym związane ze strategiami cenowymi). Ponadto sięgnięto również do przykładów alternatywnej formy tworzenia dóbr informacyjnych, jaką jest uspołeczniona produkcja partnerska. Tym samym odwołano się do studium przypadków z zakresu koncepcji *copyleft*.

Dalsza refleksja nad możliwą samoregulacją zjawiska nieautoryzowanego kopiowania pozostaje w omawianym tu osiągnięciu badawczym otwarta. Oznacza to, że wyznacza ona ramy dla projektowania badań empirystycznych, w tym również ilościowych. Stanowi swoistą wskazówkę jak stawiać szczegółowe pytania badawcze związane z ogólnie pojętym problemem nieautoryzowanego kopiowania.

IV. Wnioski i wartość aplikacyjna

Wnioski oraz wartość aplikacyjną, płynące z prowadzonych w ramach osiągnięcia naukowego rozważań, należy odpowiednio pogrupować – tak by po części odpowiadały strukturze monografii, a po części odwoływały się do konkretnych dziedzin nauk społecznych. W pierwszej kolejności należy zająć się płaszczyzną metodologiczną. Główny wniosek, płynący z zastosowanej tu autorskiej koncepcji postawy badawczej, związany jest ze zdolnościami heurystycznymi poszczególnych, zastosowanych w monografii postaw badawczych. Można go podzielić na dwa wnioski szczegółowe. Po pierwsze:

1. Neoklasyczna postawa badawcza wciąż pozostaje płodna heurystycznie i ma walory pragmatyczne.

Za jej pomocą z powodzeniem można trafnie wyjaśniać część zjawisk ekonomicznych i społecznych. Jednak również prawdą jest, że nie każde zjawisko może być za jej pomocą badane. Wynika to z jej ograniczeń poznawczych, których należy być świadomym. Jest ona zatem pomocna w pewnych granicach i w tych granicach powinna być wykorzystywana. Analogicznie mechanika klasyczna pozwala wysłać człowieka na księżyc, ale prawidłowe działanie systemu nawigacji satelitarnej wymaga już stosowania mechaniki relatywistycznej. Tak samo neoklasyczna postawa badawcza pozwala wyjaśniać wpływ efektów zewnętrznych oraz działanie na rynkach wielostronnych (dwustronnych), ale nie nadaje się do analizy osadzenia kulturowego oraz ładu instytucjonalnego.

Po drugie należy stwierdzić, że:

2. Instytucjonalna postawa badawcza oraz psychospołeczna postawa badacza pozwala odkryć zjawiska, które nie są możliwe do przewidzenia w neoklasycznej postawie badawczej.

A więc pełne i możliwie najbardziej trafne poznanie wymaga wychodzenia poza ramy jednej postawy badawczej, nawet takiej, która pozwala wyjaśniać część zjawisk. Tylko świadomość paradygmatyczna oraz zdolność krzyżowania ścieżek myślowych pozwala na emergencje myśli i prowadzić może do jakościowo nowego poznania. Kierowanie się sceptycyzmem krytycznym i poddawanie dokonań naukowych coraz to bardziej surowym testom, wydaje się słusznym wyborem metodologicznym.

W wymiarze wartości aplikacyjnej omawiane osiągnięcie badawcze tworzy zwartą i gotową myśl metodologiczną, którą można w zamyśle stosować do badania dowolnych zjawisk społecznych. Płaszczyzna metodologiczna jest tu swoistego rodzaju propozycją, którą można traktować uniwersalistycznie w oderwaniu od płaszczyzny merytorycznej.

W drugiej kolejności należy sformułować wniosek odnośnie rozważań nad kształtowaniem się nowej formy społeczeństwa post-industrialnego – społeczeństwa *online*. Wniosek ten związany jest z samym faktem dalszego rozwoju form społecznych, należących do grupy cywilizacji post-industrialnej. Jest to w zasadzie wniosek o charakterze egzystencjalnym, lecz wskazujący na to, że społeczeństwo uległo pewnej zmianie, która jest na tyle istotna, że zmienia treść kategorii społeczeństwa post-industrialnego. Formalnie można wniosek ten sformułować następująco:

3. Społeczeństwo post-industrialne osiągnęło kolejną fazę rozwoju, która czyni je społeczeństwem *online* o nowych walorach treściowych.

Wartością aplikacyjną jest tu możliwość zastosowania nowej koncepcji w rozważaniu zjawisk, w których relacje *online* są istotne. Koncepcja ta znajduje zatem zastosowanie zarówno w badaniach, gdzie istotne są narzędzia technologiczne jakimi dysponuje społeczeństwo, jak i tam gdzie ważna jest płaszczyzna instytucjonalna i psychospołeczna.

W trzeciej kolejności należy odwołać się do wniosków pochodzących z płaszczyzny merytorycznej związanej z badaniem przyczyn i skutków nieautoryzowanego kopiowania. Na płaszczyźnie tej można sformułować trzy wnioski, odpowiadające poszczególnym etapom prowadzonych rozważań:

4. Nieautoryzowane kopiowanie jest zjawiskiem powszechnym dla branż związanych z dobrami informacyjnymi i podmioty działające w tych branżach muszą brać je pod uwagę, aby zachować odpowiednią rentowność.

5. Nieautoryzowane kopiowanie jest silnie zakorzenione w warstwie kulturowej, co utrudnia jego eliminację za pomocą formalnych rozwiązań instytucjonalnych.

6. Nieautoryzowane kopiowanie jest czynnikiem wpływającym na dynamizm kulturowy oraz konstruktywizm cywilizacyjny.

Wnioski te kształtują obraz rzeczywistości społeczno-ekonomicznej, w której podmioty gospodarujące muszą działać w warunkach istnienia pewnego poziomu nieautoryzowanego kopiowania. Nie ulega wątpliwości, że mimo istnienia tego zjawiska możliwe jest prowadzenie opłacalnej działalności gospodarczej. Jednakże wymaga to od przedsiębiorców świadomości istnienia tego zjawiska i umiejętności dostosowania się do niego lub jego minimalizacji. Należy również wziąć pod uwagę, że jego eliminacja jest niemożliwa, ze względu na silne umocowanie w kulturze i fakt, że w pewnych ramach nieautoryzowane kopiowanie jest konieczne – czego wyrazem jest chociażby prawnie przewidziany dozwolony użytek.

Wartość aplikacyjna monografii w tej kwestii przejawia się w ukazaniu mechanizmów nieautoryzowanego kopiowania, co pozwala na radzenie sobie z tym problemem lub wykorzystanie go na własną korzyść. Przedstawiana monografia jest w tym przypadku jedynym takim opracowaniem, które omawia i wyjaśnia – a nie tylko referuje ilościowo, zjawisko nieautoryzowanego kopiowania wraz z ukazaniem prawideł i praktyk nim rządzących.

W czwartej kolejności należy przedstawić metawnioski, które odnoszą się do przejścia od paradygmatu technokratycznego do paradygmatu humanistycznego. Należy tu wyliczyć dwa podstawowe wnioski:

7. Rozwój paradygmatu technologicznego wymaga zachowania paradygmatu humanistycznego.

8. Prawo powinno wynikać z atrybucji wewnętrznej.

Pierwszy wniosek odnosi się do możliwości wykorzystania technologicznych narzędzi prowadzących do korzyści, w kontekście omawianego osiągnięcia badawczego, ekonomicznych, choć również społecznych i psychospołecznych. Wykorzystanie narzędzi związanych z technologiami informacyjno-komunikacyjnymi i ogólną cyfryzacją oraz mobilnym i stałym dostępem do internetu wymaga odpowiedniej warstwy aksjologicznej, akceptowanej i wyznawanej przez społeczeństwo. Tylko przy zachowaniu odpowiednich wartości kształtować się będą nieformalne i formalne instytucje sprzyjające zastosowaniu zdobytych paradygmatu technologicznego. Drugi wniosek odnosi się do korony prawa, a zatem przejścia prawa od atrybucji zewnętrznej do atrybucji wewnętrznej. W kontekście prawa autorskiego jest to takie jego zintegrowanie ze społeczeństwem, aby stanowiło element wewnętrznej atrybucji poszczególnych członków społeczeństwa. Tylko w ten sposób uzyskać można jego samoświadomość, samoedukację, samopotwierdzenie i samorefleksyjność. Prawo wtedy nie stanowi narzuconego, niespójnego ze społeczeństwem bytu, lecz wypływa z niego samego. Społeczeństwo takie posiada zatem wiedzę w zakresie relacji między autorem i jego dziełami oraz utworami – zgłębia ją i rozumie, akceptuje i działa zgodnie z własnym sumieniem.

Wartości aplikacyjne są w tym przypadku wytyczną w kierunku działania na rzecz kształtowania warstwy aksjologicznej i dążeniem do przejścia z atrybucji zewnętrznej prawa autorskiego do atrybucji wewnętrznej. Jest to więc problem kontroli i zmiany społecznej w kontekście praw autorskich. Przesunięcie atrybucji z zewnątrz do wewnątrz ma być więc motorem zmiany społecznej i wywołania samokontroli. Jedynie prawo płynące z wewnątrz jest prawem prawdziwie skutecznym. Działania powinny być więc ukierunkowane nie na siłowe zastrzeżenie prawa i dążenie do powszechnego sankcjonowania nieautoryzowanego kopiowania wobec przeciętnego członka społeczeństwa *online* – co jak dowodzi praktyka jest mało skuteczne, lecz do jego edukacji i socjalizacji w sposób taki, by wewnętrznie zrozumiał bipolarną ideę praw autorskich. Tak aby w sposób analogiczny kojarzył instytucje własności intelektualnej z instytucją własności nad rzeczami materialnymi i zrozumiał wewnętrzny sens ograniczeń w prawie autorskim, jak wewnętrznie rozumie negatywne aspekty kradzieży rzeczy. Oczywiście tak przedstawiona wartość aplikacyjna jest ideałem do którego można dążyć, lecz niekoniecznie można go osiągnąć. Niemniej jest to ogólna droga dążenia do korony prawa i sformułowania atrybucji wewnętrznej jako jedynej drogi do spójności instytucji formalnych z warstwą aksjomatyczną i tym samym dalszej zmiany społecznej, również w zakresie nieformalnych zwyczajów i kultury. Z punktu widzenia dyscypliny ekonomii jest to wniosek o tyle istotny, że w warunkach społeczeństwa *online* prawa autorskie są tym, czym dla społeczeństwa industrialnego są tradycyjne prawa własności.

5. Omówienie pozostałych osiągnięć naukowo-badawczych.

	Przed uzyskanie stopnia doktora	Po uzyskaniu stopnia doktora	Razem
Monografie	0	2	2
Rozdziały w monografiach naukowych	10	10	20
Rozdziały w podręcznika akademickich	0	4	4
Publikacje naukowe w czasopismach międzynarodowych lub krajowych	2	52	54

V. Osiągnięcia badawcze przed uzyskaniem stopnia doktora

W okresie przed uzyskaniem stopnia doktora moje zainteresowania naukowe były mocno zdywersyfikowane, co było związane z poszukiwaniem własnej ścieżki badawczej. Wśród 12 powstałych w tym okresie artykułów pięć nie było ze sobą w konkretnym stopniu powiązanych, a siedem dotyczyło szeroko pojętej gospodarki informacyjnej i sieciowej.

Pięć artykułów niepowiązanych dotyczyło zainteresowań rozwiniętych jeszcze w czasie studiów magisterskich należą do nich:

1. Czetwertyński S., 2005, *Zapewnienie bezpieczeństwa zdrowotnego żywności w oparciu o zasady GHP/GMP oraz system HACCP*, [w:] Pajączkowski S., Węgrzyn H. (red), *Problemy zarządzania i marketingu*, Wyższa Szkoła Menedżerska w Legnicy, Legnica, s. 362-368.
2. Czetwertyński S., 2006, *Dostosowanie struktury dokumentacji systemu zarządzania środowiskiem do dokumentacji systemu zarządzania jakością po zmianach w normie EN ISO 14001:2004*, [w:] Pajączkowski S., Węgrzyn H. (red), *Współczesne aspekty zarządzania i marketingu*, Wyższa Szkoła Menedżerska w Legnicy, Legnica, s. 22-30.
3. Czetwertyński S., 2008, *Próba odniesienia ewolucji społeczno-gospodarczej wg Thorstena Veblena do czasów współczesnych* [w:] Adamczuk F. (red.), *II Międzynarodowa Konferencja Młodych Naukowców Szkół Wyższych Euroregionu Nysa*, Wydawnictwo „AD REM” na zlecenie Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu, s. 116-120.
4. Czetwertyński S., 2008, *Możliwości i utrudnienia racjonalnego gospodarowania zasobami przyrodniczymi na przykładzie gminy miejskiej Karpacz*, [w:] Iwankiewicz-Rak B. (red.), *Współczesne problemy zarządzania*, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu, Wrocław, s. 193-209.
5. Czetwertyński S., Ładysz J., 2008, *Bezpośrednie inwestycje zagraniczne na Litwie w okresie transformacji systemowej*, „Prace Naukowe Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu. Ekonomia i międzynarodowe stosunki gospodarcze nr 16”, nr 1193, s. 179- 190.

Siedem artykułów związanych z gospodarką informacyjną oraz siecią stanowi załączek pracy badawczej, która zaowocowała powstaniem w 2009 roku rozprawy doktorskiej pod tytułem „Paradoks cenowy produktów wirtualnych w świetle teorii kosztów transakcyjnych”.

1. Czetwertyński S., 2007, Koncepcja e-produktu oraz jego wpływ na rozwój wirtualnego rynku dóbr i usług, [w:] Adamczuk F. (red.), Międzynarodowa Konferencja Młodych Naukowców Szkół Wyższych Euroregionu Nysa, Wydawnictwo Turystyczna „PLAN”, s. 45-49.
2. Czetwertyński S., 2007, Wpływ i dyfuzja nowych technologii ICT (Information and Communication Technology) na kształtowanie się modelu zarządzania państwem określanym jako eGovernment z uwzględnieniem jego roli w Polsce, [w:] Przybyła Z., Sokółowski J. (red.), Współczesne problemy polityki ekonomicznej, zeszyt 4, JAREMEN PRESS na zlecenie Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu, Jelenia Góra, s. 75-82.
3. Czetwertyński S., 2007, *Wpływ rewolucji informacyjnej na model popytu sieci globalnej*, [w:] Kopycińska D. (red.), *Zarządzanie kapitałem ludzkim w gospodarce*, PRINT GROUP Daniel Krzanowski na zlecenie Katedry Mikroekonomii Uniwersytetu Szczecińskiego, Szczecin, 127-136.
4. Czetwertyński S., 2008, The influence of non-transactional products on the income structure of enterprises in the Web economy, [w:] Hales C.F. (red.), *Spółczeństwo informacyjne. Stan i kierunki rozwoju w świetle uwarunkowań regionalnych*, Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, Rzeszów, s. 351-361.
5. Czetwertyński S., 2008, *Wpływ gospodarki opartej na układach sieciowych na rozwój innowacyjności*, „Problemy gospodarki światowej. Prace Naukowe Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu”, nr 1191, s. 72-81.
6. Czetwertyński S., 2008, *Dot.com na rynkach finansowych gospodarki sieciowej*, [w:] Kopycińska D. (red.), *Konkurencyjność podmiotów rynkowych*, PRINT GROUP Daniel Krzanowski na zlecenie Katedry Mikroekonomii Uniwersytetu Szczecińskiego, Szczecin, s. 65-74.
7. Czetwertyński S., 2009, *Handel internetowy a wirtualność rynków*, Adamczuk F. (red.), III Międzynarodowa Konferencja Młodych Naukowców Szkół Wyższych Euroregionu Nysa, Jelenia Góra, Wydawnictwo „AD REM” na zlecenie Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu s. 48-52.

VI. Osiągnięcia badawcze po uzyskaniem stopnia doktora

Po uzyskaniu stopnia naukowego doktora moje zainteresowanie naukowe skoncentrowały się na trzech głównych obszarach badawczych związanych z rozwojem gospodarki związanej z narzędziami technologicznymi współczesnego społeczeństwa, z ekonomią sektora publicznego oraz ekonomią instytucjonalną. Przy czym należy zaznaczyć, że mój rozwój naukowy w poszczególnych dziedzinach ulegał zmianom, co doprowadziło do wykrystalizowania aktualnie następujących dziedzin mojej aktywności badawczej:

- A. Alternatywne formy produkcji produktów wirtualnych,
- B. Gospodarka internetowa,
- C. Instytucja praw autorskich w społeczeństwie *online*,
- D. Sieciowa sfera publiczna,
- E. Instytucje ekonomii społecznej.

A. Alternatywne formy produkcji produktów wirtualnych

W ramach badań nad alternatywnymi formami produkcji produktów wirtualnych, zajęto się produkcją partnerską, a zetem działaniami produkcyjnymi opartymi na wspólnocie [Benkler 2008, s.78]. W tej materii dokonano uszczegółowienia i rozwoju teorii Yochai'ego Benklera [2008]. Najważniejszym osiągnięciem badawczym było wprowadzenie do rozważań kwestii rzadkości i stworzenie autorskiej koncepcji cyfrowych zasobów wspólnej puli. Tym samym teorię produkcji partnerskiej uzupełniono o problematykę kształtowania się rzadkości w przypadku cyfrowych zasobów powstających w ramach produkcji partnerskiej, wskazując że jej sukces i możliwe zastosowania są zależne od tego, iż w przypadku cyfrowych zasobów wspólnej puli nie występuje „tragedia wspólnego pastwiska”. Tym samym wskazano dlaczego ten rodzaj produkcji jest możliwy do zastosowania w przypadku produktów wirtualnych (cyfrowych dóbr informacyjnych *online*), a dlaczego nie sprawdza się w dostatecznym stopniu w przypadku tradycyjnych produktów (dóbr materialnych). Ponadto wskazano na szereg zastosowań produkcji partnerskiej, które dotychczas nie były brane pod uwagę – w tym znaczenie produkcji partnerskiej w zjawisku nieautoryzowanego kopiowania.

1. Czetwertyński S., 2011, *Spoleczno-ekonomiczne motywy produkcji partnerskiej w Internecie*, „Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu. Ekonomia Tom 1”, nr 168, s. 47-57.
2. Czetwertyński S., 2011, *Wspólnota jako podstawa produkcji partnerskiej*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego”, nr 656, s. 9-20.
3. Czetwertyński S., 2012, *Produkcja partnerska w Internecie jako przykład globalnej dezintegracji procesu produkcji*, „Ekonomia i Prawo”, T. 11, nr 4, s. 47-59.
4. Czetwertyński S., 2013, *Cyfrowe zasoby wspólnej puli w gospodarce informacyjnej* [w:] Kreft K., Wach D., Winiarski J. (red.), *Systemy informatyczne w gospodarce*, Instytut Transportu i Handlu Morskiego Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk, s. 23-34.
5. Czetwertyński S., 2013, *Problem rzadkości w Internecie*, „Studia Ekonomiczne. Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach”, nr 139, s. 198-206.
6. Czetwertyński S., 2013, *Tragedia zasobów niczych a gospodarka internetowa*, „Rynek - Społeczeństwo – Kultura”, nr 3 (7), s. 35-39.
7. Broł M., Czetwertyński S., 2013, *Koncepcja copyleft w procesie wytwarzania dóbr partnerskich*, „Ekonomia”, nr 2(23), s. 137-150.
8. Czetwertyński S., 2015, *Produkcja partnerska w Internecie, a nieautoryzowane kopiowanie wartości intelektualnej w sieci BitTorrent*, [w:] Balcerzak A.P. (red.), *8 międzynarodowa konferencja z cyklu Współczesne zjawiska w gospodarce. Rząd czy rynek?*, Institute of Economic Research: Polish Economic Society Branch, s. s. 173–187.
9. Czetwertyński S., 2016, *Peer Production in the Internet and Unauthorized Copying of an Intellectual Property in the Bit-Torrent Network*, „Oeconomia Copernicana”, 7(3), s. 501–513.

10. Czetwertyński S., 2016, *Produkcja partnerska a nieformalny obrót cyfrowymi dobrami informacyjnymi*, „Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu”, nr 449, s. 72-85.
11. Czetwertyński S., 2018, *Rzadkość cyfrowych dóbr informacyjnych*, „Studia i Prace WNE-IZ US”, nr 54/2, s. 21-35.

B. Gospodarka internetowa

W ramach badań nad gospodarką internetową kontynuowano rozważania podjęte w rozprawie doktorskiej. Zajmowano się w tym przypadku zarówno kwestiami pobocznymi, które nie znalazły się w doktoracie, jak i poddawano postawione w doktoracie hipotezy nowym testom sprawdzającym. Ukoronowaniem pracy badawczej i jednocześnie zamknięciem tego etapu rozwoju naukowego było wydanie w 2017 roku monografii naukowej pt. „Paradoks cenowy produktów wirtualnych”. Monografia ta jest w pełni autonomicznym i mimo zbieżności części tytułu z dysertacją doktorską, całkowicie nowym spojrzeniem na autorsko sformułowane zagadnienie paradoksu cenowego. W monografii tej wprowadzono szerokie spektrum badawcze posługując się metodologią Imre Lakatosa, poświęcając znaczą część rozważań kwestiom metodologicznym. Monografia ta stanowi zintegrowane całościowo kompendium zagadnień z zakresu gospodarki internetowej, w tym zawiera koncepcje ekonomiki kopiowania, ekonomiki sieci, produkcji partnerskiej, ceny zerowej oraz samego paradoksu cenowego. Jest ona wynikiem ścieżki naukowej zapoczątkowanej jeszcze przed uzyskaniem stopnia doktora. Jednocześnie stanowi swoiste rozliczenie i pożegnanie się z zagadnieniem paradoksu cenowego produktów wirtualnych oraz otwiera zagadnienie morfologii nieautoryzowanego kopiowania.

1. Czetwertyński S., 2010, *Implikacje internetowej bańki spekulacyjnej w dobie sieciowych rynków kapitałowych*, „Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu. Nauki o finansach 4”, nr 127, s.163-177.
2. Czetwertyński S., 2010, *Społeczność internautów a nietransakcyjna wymiana produktów wirtualnych*, „Prace naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu. Nauki społeczne 2”, nr 129, s. 274-283.
3. Czetwertyński S., Mroczek-Czetwertyńska A., 2010, *Usługi turystyczne a wirtualizacja na internetowych rynkach*, „Ekonomia. Prace naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu”, nr 113, s. 646-655.
4. Czetwertyński S., 2011, *Wpływ rewolucji informacyjnej na kształtowanie się kapitału ludzkiego i społecznego w Internecie*, [w:] Bernat T. (red.), *Teoria i praktyka gospodarowania*, Przedsiębiorstwo Produkcyjno-Handlowe ZAPOL Dmochowski, Sobczak Sp.j., Szczecin, s. 115-128.
5. Czetwertyński S., 2012, *Wpływ internetu na rozwój współczesnej gospodarki*, „Zeszyty Naukowe. Studia Informatica”, nr 30, s. 45-57.
6. Czetwertyński S., 2013, *Media społeczne a komercjalizacja blogosfery. Zanieczyszczenia*, „Zeszyty Naukowe. Studia Informatica”, nr 33 (797), s. 5-17.

7. Czetwertyński S., 2013, *Możliwości poznawcze prawa Metcalfe'a w określaniu wartości ekonomicznej sieci komunikacyjnych*, „Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu”, nr 305, s. 108-117.
8. Czetwertyński S., 2013, *Twórcza destrukcja w gospodarce internetowej*, „Studia Ekonomiczne. Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach”, nr 156, s. 269-278.
9. Czetwertyński S., 2014, *Metody dystrybucji produktów wirtualnych na przykładzie wieloosobowych gier internetowych*, „Zeszyty Naukowe. Studia Informatica”, nr 35, s. 5-15.
10. Czetwertyński S., 2014, *Wirtualizacja dóbr informacyjnych na przykładzie usługi „wideo na życzenie”*, „Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu”, nr 347, s. 86-96.
11. Czetwertyński S., 2015, *Ekonomika kopiowania a korzyści społeczne*, „Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu”, nr 401, s. 93-103.
12. Czetwertyński S., 2015, *Korzyści skali w gospodarce internetowej*, „Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu”, nr 386, s. 11-26.
13. Czetwertyński S., 2016, *Ekonomiczne znaczenie procesu wirtualizacji książek*, „Ekonomia XXI Wieku”, nr 1 (9), s. 116-135.
14. Czetwertyński S., 2017, *Znaczenie Big Data w statycznej i dynamicznej koncepcji efektywności ekonomicznej*, „Studia Informatica Pomerania”, nr 45 (3), s. 5–14.
15. Czetwertyński S., 2017, *Paradoks cenowy produktów wirtualnych*, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu, Wrocław.
16. Czetwertyński S., Mroczek-Czetwertyńska A., 2018, *Ewolucja kanałów dystrybucji cyfrowych dóbr informacyjnych – konceptualizacja pojęcia wirtualnej logistyki*, [w:] Detyna B. (red.), *Logistyka. Współczesne wyzwania*, Wydawnictwo Uczelnianej Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej im. Angelusa Silesiusa, Wałbrzych, s. 21-30.

C. Institucja praw autorskich w społeczeństwie online

Badania nad instytucją praw autorskich w społeczeństwie *online* rozpoczęto od diagnozy zagadnienia piractwa internetowego, by z czasem zająć się instytucjonalnymi i kulturowymi podstawami tego zjawiska oraz formułując koncepcję kultury kopiowania. Wraz z postępem prac badawczych zajęto się szczegółowo zagadnieniem nieautoryzowanego kopiowania starając się w stworzyć systemiczną, wewnętrznie spójną teorię nieautoryzowanego kopiowania w warunkach współczesnego społeczeństwa post-industrialnego. Oddzielono to zagadnienie od ogólnych rozważań nad gospodarką internetową, jednocześnie zagłębiając się w zagadnienia instytucjonalne. Przedstawione poniżej artykuły naukowe zajmują się głównie badaniem warstwy instytucjonalnej. Na ostatnim etapie badań zaistniała potrzeba sformułowania oddzielnego bytu emergentnego dotyczącego ram społecznych. Opublikowane artykuły stanowią przedwstęp do rozważań zawartych w monografii pt. „Morfologia nieautoryzowanego kopiowania”, a zatem przedstawionego w niniejszym autoreferacie osiągnięcia naukowego.

1. Czetwertyński S., 2012, *Spoleczne i ekonomiczne aspekty piractwa internetowego*, „Wzrost zrównoważony a procesy restrukturyzacji. Zeszyty naukowe”, nr 243, s. 255-262.
2. Czetwertyński S., 2012, *Nielegalne kopiowanie produktów wirtualnych – wymiar zjawiska i jego implikacje*, „Wrocławski Biuletyn Gospodarczy”, nr 43/2012, s. 187-200.
3. Broł M., Czetwertyński S., 2013, *Problem praw własności w kontekście upowszechnienia technologii druku przestrzennego*, „Ekonomia”, nr 4 (25), s. 120-130.
4. Czetwertyński S., 2015, *Globalny wymiar nieautoryzowanego kopiowania dóbr informacyjnych*, „Europa Regionum”, nr 25, s. 53-65.
5. Czetwertyński S., 2015, *Instytucjonalizacja form społecznej dyfuzji informacji w internecie*, „Zeszyty Naukowe. Studia Informatica”, nr 37, s. 5-16.
6. Czetwertyński S., 2015, *Kultura kopiowania a pozarynkowy obrót dobrami informacyjnymi w erze internetu*, „Społeczeństwo i Ekonomia”, nr 1 (3), s. 152-166.
7. Czetwertyński S., 2015, *Nieautoryzowane kopiowanie dóbr informacyjnych w erze Internetu*, „Nierówności społeczne a wzrost gospodarczy”, nr 44/1, s. 66-77.
8. Czetwertyński S., 2015, *Wpływ prywatnego kopiowania na opłacalność produkcji telewizyjnych*, „Zeszyty Naukowe. Studia Informatica” nr 37, s. 17-29.
9. Czetwertyński S., 2016, *Crisis of Copyrights Authority*, „Ekonomia i Prawo”, s. 15 (1), s. 47-57.
10. Czetwertyński S., 2016, *Formy dystrybucji cyfrowych dóbr informacyjnych w społeczeństwie online*, „Studia Informatica Pomerania” nr 40 (2), s. 15-25.
11. Czetwertyński S., 2016, *Nieformalne kanały dystrybucji dóbr kulturowych w internecie*, „Studia Informatica Pomerania”, s. 40 (2), s. 5-14.
12. Czetwertyński S., 2016, *Non-market information goods circulation and the copying culture in the Internet era*, „Ekonomia i Prawo”, nr 15(4), s. 455-468.
13. Czetwertyński S., 2016, *Oportunizm a prawa autorskie na przykładzie sieci BitTorrent*, „Studia i Prace WNEiZ US”, nr 44/2, s. 59-72.
14. Czetwertyński S., 2017, *Bipolarność praw autorskich a relacje w społeczeństwie online*, „Studia Informatica Pomerania”, nr 44 (2), s. 9-19.
15. Czetwertyński S., 2017, *Copyright trolling a problem egzekwowania praw autorskich w erze Internetu*, „Współczesne Problemy Ekonomiczne”, nr 2 (15), s. 67-75.
16. Czetwertyński S., 2017, *Importance of copyrights in online society*, „Managerial Economics”, nr 18 (2), s. 147-163.
17. Czetwertyński S., 2018, *Wpływ funkcjonowania nieautoryzowanych kanałów dystrybucji na branżę filmową*, „Studia i Prace WNEiZ US”, nr 51/3, s. 43-54.
18. Czetwertyński S., 2018, *Źródła kryzysu instytucji praw autorskich w społeczeństwie online*, [w:] Wysoczański T. (red.), *Nauka, Badania i Doniesienia Naukowe 2018. Nauki humanistyczne i społeczne. Część II*, Idea Knowledge Future, s. 50-57.
19. Czetwertyński S., 2018, *Instytucjonalne ograniczenia rozwoju dóbr informacyjnych*, „Studia i Prace WNEiZ US”, nr 54/2, s. 5-20.

Dziedziny mojej aktywności A, B i C są ze sobą powiązane w ten sposób, że produkcja partnerska znajduje swoje zastosowanie zarówno w wyjaśnianiu części przypadków paradoksu cenowego, jak i jest powszechnie stosowana w przypadkach nieautoryzowanego kopiowania. Z kolei nietransakcyjna wymiana produktów wirtualnych (efekt paradoksu cenowego) jest jedną z metod samoregulacji zjawiska nieautoryzowanego kopiowania. Ponadto jednym z wyjaśnień formowania się paradoksu cenowego jest istnienie i powszechność nieautoryzowanego kopiowania. Chociaż każdą z tych dziedzin można traktować jako osobny obszar badawczy, to razem tworzą szersze, złożone spektrum zagadnień badawczych, których pogłębianie miało na celu kompleksowe wyjaśnienie zmian w sferze ekonomicznej, społecznej i kulturowej współczesnego społeczeństwa post-industrialnego.

D. Sieciowa sfera publiczna

W dziedzinie badań nad sferą publiczną rozwijałem wraz z dr Marcinem Brolem teorię Jürgena Habermasa [2007]. Sformułowaliśmy w tej dziedzinie autorską koncepcję sieciowej sfery publicznej, charakteryzującej się trzema asynchronizacjami: miejsca, czasu i statusu społecznego. W ten sposób staraliśmy się wykazać zamiany we współczesnej sferze publicznej i ukazać rolę internetu w jej kształtowaniu. Jednocześnie przeciwstawiliśmy się hipotezom na temat zanikania sfery publicznej jako takiej. Wykazaliśmy natomiast jej przejście do środowiska wirtualnego, a zatem faktyczną atrofie mieszczańską, tradycyjnej sfery publicznej oraz augmentację sieciowej sfery publicznej.

1. Broł M., Czetwertyński S., 2013, *Grupy interesów w społeczeństwie sieciowym*, „Ekonomia i Prawo”, nr 12 (2), s. 309-319.
2. Broł M., Czetwertyński S., 2013, *Kształtowanie preferencji podmiotów rynkowych w dobie cyfryzacji*, „Ekonomia i Prawo”, nr 12 (2), s. 321-331.
3. Broł M., Czetwertyński S., 2013, *Remarks on network public theory*, „Managerial Economics”, nr 14, s. 7-15.
4. Broł M., Czetwertyński S., 2015, *Sieciowa sfera publiczna a media społecznościowe*, „Studia Ekonomiczne. Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach”, nr 209, s. 33-41.
5. Czetwertyński S., 2016, *Instytucja konsultacji społecznej a atrofia sfery publicznej na przykładzie badań nad zainteresowaniem konsultacjami społecznymi w Jeleniej Górze*, [w:] Przygodzka R., Chmielak A. (red.), *Współpraca międzysektorowa - istota, przykłady, korzyści*, Towarzystwo Ekonomiczne, Białystok, s. 127-137.

E. Instytucje ekonomii społecznej

Moja aktywność badawcza związana z instytucjami ekonomii społecznej wywodzi się z zainteresowania problemami sektora publicznego, które zrodziło się przy pracy nad podręcznikiem akademickim pod redakcją dr Marcina Broła, pod tytułem „Zarys ekonomii sektora publicznego”. Będąc silnie związany z sektorem publicznym zawodowo mogłem na płaszczyźnie naukowej przedstawiać swoje doświadczenia związane z pracą zawodową. W mojej karierze pozaakademickiej pełniłem funkcję inspektora ds. inwestycji w Związku Gmin Karłowickich, zajmując się zamówieniami publicznymi oraz projektami unijnymi. W późniejszym okresie kariery, gdy silniej związałem się z Uniwersytetem Ekonomicznym we Wrocławiu, zająłem się oceną wniosków o dofinansowanie ze środków unijnych pełniąc funkcję eksperta unijnego. Mając doświadczenie praktyczne oraz przekwalifikowując się z projektów inwestycyjnych na projekty z zakresu kapitału ludzkiego, zająłem się aspektami związanymi z ekonomią społeczną, mając bezpośredni kontakt z jej podmiotami. W efekcie powstała seria publikacji, w znacznej części z dr Agnieszką Mroczek-Czetwertyńską, dotycząca instytucji ekonomii społecznej.

1. Broł M., Czetwertyński S., 2012, *Dostęp on-line jako globalne dobro publiczne w koncepcji rozwoju społeczeństwa informacyjnego*, „Nauki Społeczne”, nr 1 (5), s. 128-138.
2. Broł M., Czetwertyński S., 2012, *Internet jako dobro publiczne*, [w:] Jarecki W. (red.), *Konkurencyjność podmiotów gospodarczych w Polsce*, Przedsiębiorstwo Produkcyjno-Handlowe ZAPOL Dmochowski, Sobczak Sp.j., Szczecin, s. 49-66.
3. Czetwertyński S., 2010, *Sektor publiczny w Polsce i w Unii Europejskiej* [w:] Broł M., (red.), *Zarys ekonomii sektora publicznego*, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu, Wrocław, s. 26-43.
4. Czetwertyński S., 2010, *Zamówienia publiczne* [w:] Broł M., (red.), *Zarys ekonomii sektora publicznego*, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu, Wrocław, s. 146-158.
5. Czetwertyński S., 2016, *Konkurencja na rynku jednego procenta*, „Społeczeństwo i Ekonomia”, nr 1 (5), s. 69-84.
6. Czetwertyński S., Mroczek-Czetwertyńska A., 2011, *Organizacje pozarządowe jako forma minimalizacji ryzyka społecznego a kwestia finansowania z funduszy krajowych i unijnych*, „Nauki Społeczne”, nr 2 (4), s. 123-137.
7. Czetwertyński S., Mroczek-Czetwertyńska A., 2012, *Wykluczenie cyfrowe w społeczeństwie informacyjnym*, „Nauki społeczne”, nr 1 (5), s. 116-127.
8. Czetwertyński S., Mroczek-Czetwertyńska A., 2013, *Przyczyny rozwoju spółdzielczości socjalnej na Dolnym Śląsku w latach 2006-2012*, „Nauki Społeczne”, nr 2 (8), s. 7-18.
9. Czetwertyński S., Mroczek-Czetwertyńska A., 2014, *Internetowa aktywność gospodarza spółdzielni socjalnych na Dolnym Śląsku*, „Społeczeństwo i Ekonomia”, nr 1 (1), s. 20-35.

10. Czetwertyński S., Mroczek-Czetwertyńska A., 2016, *Ekonomiczne uwarunkowania funkcjonowania spółdzielni socjalnych*, [w:] Gąsiorowska E., Szymańska K., (red.), *Ekonomiczne i techniczne instrumenty wspierające funkcjonowania przedsiębiorstw*, Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Ciechanowie, Ciechanów, s. 117-143.
11. Czetwertyński S., 2017, *Znaczenie i kondycja ekonomiczna polskich spółdzielni socjalnych*, „Społeczeństwo i Ekonomia”, nr 1 (7), s. 46-60.
12. Czetwertyński S., Mroczek-Czetwertyńska A., 2018, *Alokacja środków publicznych za pomocą mechanizmu jednego procenta*, [w:] Detyna B., Stelmaszczyk K., (red.), *Administracja publiczna - zagadnienia prawne i koncepcje zarządzania*, Wydawnictwo Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej im. Angelusa Silesiusa w Wałbrzychu, Wałbrzych, s. 83-93.

Literatura wykorzystania w autoreferacie

- Amsterdamski S., 1985, *Posłowie*, [w:] Kuhn T.S., 1985, *Dwa bieguny. Tradycja i nowatorstwo w badaniach naukowych*, Państwowy Instytut Wydawniczy, Warszawa, s. 483-513.
- Aronson E., 1995, *Człowiek istota społeczna*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- Bałandynowicz A., 2018a, *Dążenie ku prawdzie kształtowaniem sumienia człowieka i prawa*, [w:] Bałandynowicz A., *Probacja. Resocjalizacja z udziałem społeczeństwa. Rozważania antropologiczno-filozoficzne*, Wolters Kluwer Polska SA, Warszawa.
- Bałandynowicz A., 2018b, *Paradygmat technokratyczny lub paradygmat humanistyczny źródłem koncepcji człowieka oraz substancjonalność państwa i prawa*, „Przedsiębiorstwo i prawo”, nr 3/18, s. 4-44.
- Bałandynowicz A., 2018c, *Pogranicza człowieczeństwa*, Fundacja „Ubi societas, ibi ius”, Warszawa.
- Becker G.S., 1990, *Ekonomiczna teoria zachowań ludzkich*, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa.
- Bell D., 1975, *Daniel Bell. The Coming of Post-industrial Society. A Venture in Social Forecasting. Nadejście społeczeństwa postindustrialnego. Próba prognozowania społecznego. Część I-IV*, Archiwum Przekładów i Opracowań. Instytut Badania Współczesnych Problemów Kapitalizmu, Warszawa.
- Benkler Y., 2008, *Bogactwo sieci. Jak produkcja społeczna zmienia rynki i wolność*, Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne, Warszawa.
- Berger P.L., 1997, *Zaproszenie do socjologii*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- Blaug M., 1995, *Metodologia ekonomii*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- Castells M., 2007, *Wiek informacji: ekonomia, społeczeństwo i kultura. Tom I: Społeczeństwo sieci*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- Chalmers A.F., 1993, *Czym jest to, co zwiemy nauką*, Wydawnictwo Siedmioróg, Wrocław.
- Czetwertyński S., 2015, *Wpływ prywatnego kopiowania na opłacalność produkcji telewizyjnych*, *Zeszyty Naukowe* nr 874, „Studia Informatica”, nr 37, s. 17-29.
- Czetwertyński S., 2017, *Importance of Copyrights in Online society*, „Managerial Economics”, Vol. 18, No. 2, s. 147-163.
- Farrell J., Saloner G., 1985, *Standardization, Compatibility, and Innovation*, „The RAND Journal of Economics”, Vol. 16, No. 1, s. 70-83.
- Festinger L., 1957, *A Theory of Cognitive Dissonance*, Stanford University Press, Stanford.
- Fleck L., 1986, *Powstanie i rozwój faktu naukowego*, Wydawnictwo Lubelskie, Lublin.
- Florida R., 2005, *Cities and the Creative Class*, Routledge, New York/London.
- Florida R., 2009, *Who's Your City? How the Creative Economy Is Making Where to Live the Most Important Decision of Your Life*, Basic Books, New York.
- Florida R., 2012, *The Rise of the Creative Class, Revisited*, Basic Books, New York.
- Giddens A., 2006, *Socjologia*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- Habermas J., 2007, *Strukturalne przeobrażenia sfery publicznej*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.

- Hobbes T., 1954, *Lewiatan czyli materia, forma i władza państwa kościelnego i świeckiego*, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa.
- Johns A., 2009, *Piracy. The Intellectual Property Wars from Gutenberg to Gates*, The University of Chicago Press, Chicago/London.
- Kamiński W., 1980, *Współczesna teoria dobrobytu*, Państwowe Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa.
- Kant I., 2002, *Uzasadnienie metafizyki moralności*, De Agostini Polska Sp. z o.o., Warszawa.
- Karaganis J., 2011, *Media Piracy in Emerging Economies*, Social Science Research Council.
- Katz M.L., Shapiro C., 1985, *Network Externalities, Competition, and Compatibility*, „The American Economic Review”, Vol. 75, No. 3, s. 424-440.
- Kuhn T.S., 1970, *Reflection on my Critics*, [w:] Lakatos I., Musgrave A. (red.), *Criticism and The Growth of Knowledge*, Cambridge University Press, Cambridge.
- Kuhn T.S., 1985, *Dwa bieguny. Tradycja i nowatorstwo w badaniach naukowych*, Państwowy Instytut Wydawniczy, Warszawa.
- Kuhn T.S., 2009, *Struktura rewolucji naukowych*, Wydawnictwo Aletheia, Warszawa.
- Lakatos I., 1978, *The Methodology of Scientific Research Programmes*, [w:] Worrall J., Currie G. (red.), *Philosophical Papers Volumen I*, Cambridge University Press, Cambridge.
- Lessig L., 2005, *Wolna kultura*, Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne Spółka Akcyjna, Warszawa.
- Lévi-Strauss C., 1992, *Zasada wzajemności*, [w:] Kempny M., Szmataka J. (red.), *Współczesne teorie wymiany społecznej*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa, s. 107-130.
- Liebowitz S.J., Margolis S.E., 1994, *Network Externality: An Uncommon Tragedy*, „Journal of Economic Perspectives”, Vol. 8, No. 2, s. 133-150.
- Łukaszyński J., 2012, *Trzy koncepcje wzajemności*, „Nauki społeczne”, nr 2(6), s. 134-148.
- Machlup F., 1962, *The Production and Distribution of Knowledge in the United States*, Princeton University Press, Princeton.
- Maslow A.H., 1943, *A Theory of Human Motivation*, „Psychological Review”, Vol. 50, No. 4, s. 370-396.
- Maslow A.H., 1986, *W stronę psychologii istnienia*, Instytut Wydawniczy PAX, Warszawa.
- Maslow A.H., 1990, *Motywacja i osobowość*, Instytut Wydawniczy Pax, Warszawa.
- Mauss M., 1973, *Socjologia i antropologia*, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa.
- Meade J.E., 1952, *External Economies and Diseconomies in a Competitive Situation*, „The Economic Journal”, Vol. 62, No. 245, s. 54-67.
- Nawroczyński B., 1961, *Zasady nauczania. Wydanie Trzecie*, Zakład Narodowy im. Ossolińskich – Wydawnictwo, Wrocław/Warszawa/Kraków.
- Nawroczyński B., 1961, *Zasady nauczania. Wydanie Trzecie*, Zakład Narodowy im. Ossolińskich – Wydawnictwo, Wrocław/Warszawa/Kraków.
- North D.C., 1990, *Institutions, Institutional Change and Economic Performance*, Cambridge University Press, Cambridge/New York/Port Chester/Melbourne/Sydney
- North D.C., 2014, *Zrozumieć przemiany gospodarcze*, Wolters Kluwer SA, Warszawa.
- Nowak L., 1977a, *U podstaw dialektyki marksowskiej*, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa.
- Nowak L., 1977b, *Wstęp do idealizacyjnej teorii nauki*, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa.
- Nowak L., 1991, *U podstaw teorii socjalizmu. Dynamika władzy – o strukturze i konieczności zaniku socjalizmu*, Wydawnictwo Nakom, Poznań.
- Popper K.R., 2002, *Logika odkrycia naukowego*, Fundacja Aletheia, Warszawa.
- Radbruch G., 1938, *Zarys filozofii prawa*, Księgarnia Powszechna, Warszawa/Kraków.
- Ratajczak M., 1994, *Nurt instytucjonalny we współczesnej myśli ekonomicznej*, „Ruch prawniczy, ekonomiczny i socjologiczny”, rok LVI, zeszyt 1, s. 27-39.
- Ratajczak M., 2006, *Miejsce instytucjonalizmu w współczesnej ekonomii*, [w:] Zagóra-Jonszta U. (red.), *Dokonania współczesnej myśli ekonomicznej. Ekonomia instytucjonalna – teoria i praktyka*, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej im. Karola Adamieckiego w Katowicach, Katowice, s. 12-17.
- Raymond E.S., 2001, *The Cathedral and the Bazaar. Musings on Linux and Open Source by an Accidental Revolutionary*, O'Reilly, Sebastopol.

- Rifkin J., 2003, *Wiek dostępu. Nowa kultura hiperkapitalizmu, w której płaci się za każdą chwilę życia*, Wydawnictwo Dolnośląskie, Wrocław.
- Rifkin J., 2016, *Spoleczeństwo zerowych kosztów krańcowych. Internet przedmiotów. Ekonomia współdzielenia. Zmierzch kapitalizmu*, Wydawnictwo Studio Emka, Warszawa.
- Rochet J-C., Tirole J., 2003, *Platform Competition in Two-sided Markets*, „Journal of the European Economic Association”, Vol. 1, No. 4 (Jun., 2003), s. 990-1029.
- Rudolf S., 2015, *Budowa równowagi instytucjonalnej na poziomie ponadnarodowym na przykładzie instytucji partycypacji pracowniczej*, „Prace naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu”, nr 405, s. 23-37.
- Sady W., 2013, *Spór o racjonalność naukową. Od Poincarego do Laudana*, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń.
- Shapiro C., Varian H.R., 2007, *Potęga informacji. Strategiczny przewodnik po gospodarce sieciowej*, Wydawnictwo Helion, Gliwice.
- Smith A., 1989, *Teoria uczuć moralnych*, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa.
- Smith A., 2012a, *Badania nad naturą i przyczynami bogactwa narodów 1. Wydanie 2*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- Smith A., 2012b, *Badania nad naturą i przyczynami bogactwa narodów 2. Wydanie 2*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- Stallman R., 2010, *Free Software, Free Society: Selected Essays of Richard M. Stallman*, Free Software Foundation, Inc., Boston.
- Staniek Z., 2017, *Ekonomia instytucjonalna. Dlaczego instytucje są ważna*, Difin SA, Warszawa.
- Strykowski P., Scorpecci D., 2009, *Piracy of Digital Content*, OECD, Paris.
- Szyszkowska M., 1993, *Europejska filozofia prawa*, C.H. Beck/PWN, Warszawa.
- Szyszkowska M., 2014, *Człowiek uwikłany. Ideały jako drogowskazy*, Kresowa Agencja Wydawnicza, Białystok.
- Toulmin S., 1972, *Human Understanding. Volume I General Introduction and Part I*, Clarendon Press, Oxford.
- Touraine A., 1971, *The Post-Industrial Society. Tomorrow's Social History: Classes, Conflicts and Culture in the Programmed Society*, Random House, New York.
- Turner J.H., 1998, *Socjologia. Koncepcje i ich zastosowanie*, Zysk i S-ka Wydawnictwo, Poznań.
- Webster F., 2002, *Theories of the Information Society. Second edition*, Routledge, London\New York.
- Wilkin J., 2016, *Instytucjonalne i kulturowe podstawy gospodarowania. Humanistyczna perspektywa ekonomii*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa.
- Williamson O.E., 1998, *Ekonomiczne instytucje kapitalizmu*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- Williamson O.E., 2000, *The New Institutional Economics: Taking Stock, Looking Ahead*, „Journal of Economic Literature”, vol. 38, no. 3, s. 595-613.
- Znaniecki F., 1984, *Spoleczne role uczonych*, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa.

Stowoniw
Petwentyk 10/04/19